

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในวิกฤตการณ์ทางการเมืองยุคปลายรัฐบาลทักษิณ” ประกอบไปด้วยแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง
3. ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร
4. แนวความคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
6. แนวคิดเกี่ยวกับนักศึกษากับการเมือง
7. สรุปลสถานการณ์ทางการเมืองในยุคปลายรัฐบาลทักษิณ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร

การสื่อสารของมนุษย์ เป็นกระบวนการ 2 ทาง (two-way process) ซึ่งประกอบด้วย แหล่งสาร สาร ช่องสาร ผู้รับสาร ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร และการสะท้อนกลับ (Roger, 1971:145) การสื่อสารมีอยู่ในสังคม สัมผัสทุกสมาชิกในสังคม บางครั้งส่งผ่านช่องทางบุคคล บ้าง ส่งผ่านสื่อมวลชนบ้าง (Schramm, 1964:58)

Lucian W. Pye (1963) กล่าวถึง ความสำคัญของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็นสายใยของสังคม โครงสร้างของระบบการสื่อสารเป็นเสมือน โครงกระดูกของร่างกายสังคม เนื้อหาของการสื่อสาร คือ สิ่งที่มีมนุษย์ใช้ติดต่อกัน การไหลของข่าวสารจะกำหนดทิศทางและความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น จึงอาจวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมทุกชนิดในแง่ของโครงสร้าง เนื้อหา และการไหลของการสื่อสารได้

พัชนี เชมจรรยา และคณะ (2533) สรุปรว่า การสื่อสารของมนุษย์เกิดขึ้นโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป แต่การสื่อสารจะดำเนินไปได้ต่อเมื่อทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคม (social environment) ร่วมกัน หรือมีขอบข่าย

ของประสบการณ์ (field of experience) บางส่วนร่วมกัน จึงจะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ (symbol) ที่ใช้ร่วมกัน

และการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยของผู้ส่งสาร อันได้แก่ เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ แรงจูงใจ ทักษะ การรับรู้ ความคาดหวัง รูปแบบการคิด ความรู้ และทักษะ รวมทั้งระดับของการสื่อสาร สถานภาพและความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตลอดจนบริบทและสภาพแวดล้อมต่างๆ

Harold Lasswell ได้กล่าวถึง หน้าที่ทางสังคมของการติดต่อสื่อสาร 3 ประการ คือ (วิรัช ฤทธิรัตนกุล, 2535:171-172)

1. หน้าที่ในการสังเกตการณ์เรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) คือ การติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆและเผยแพร่การกระจายข่าวสารที่มีสาระประโยชน์ไปสู่ประชาชนในสังคม
2. หน้าที่ในการแสดงถึงสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อประชาชนสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมนั้น (Correlation of the different parts of society in responding to environment) หมายถึง หน้าที่ในการติดตามศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องถี่ถ้วน แล้วทำหน้าที่อธิบายหรือชี้แจงให้ประชาชนในสังคมเกิดความเข้าใจและสามารถมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสภาพแวดล้อมนั้นๆได้อย่างเหมาะสม
3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมไปสู่อนุชนรุ่นใหม่ (Transmission of the social heritage one generation to the next) หมายถึง หน้าที่ในการถ่ายทอดหรือสืบทอดความเชื่อ ทักษะ ค่านิยม ของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่ยุคสมัยต่อไป เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังหรืออนุชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงบทบาทและระเบียบมรดกทางสังคม

Lasswell ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่ากลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ทั้ง 3 ประการข้างต้น ได้แก่ สื่อมวลชน นักหนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ นักการทูต นักการศึกษา เป็นต้น

สื่อมวลชน

Rogers และ Shoemaker (1971:145) กล่าวว่า สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่านั้น สามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

สื่อมวลชนแต่ละประเภทอาจมีผลต่อสังคมในระดับต่าง ๆ กัน และนับเป็นแหล่งข่าวที่สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ จึงทำให้สังคมค่อนข้างมั่นใจว่าข่าวที่เสนอทางสื่อมวลชนเป็นความจริง มีการพบว่าจากการที่คนในปัจจุบันมีเวลาว่างอันจำกัด ความต้องการในการเปิดรับสื่อมวลชนต่างๆ เหมือนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา จากการศึกษาของ Schramm (1973) พบว่า ยิ่งคนมีการศึกษามากเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่จะสนใจสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อโทรทัศน์จะเป็นสื่อที่คนต้องการมากที่สุดและเห็นว่าเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือที่สุด (พัชนี เขยจรรยา และคณะ, 2533:49-50)

บทบาทสื่อมวลชนต่อพฤติกรรมทางการเมือง

จากงานวิจัยของ Nimmo and Sanders (1981:317) ชี้ว่า ข่าวที่เสนอในสื่อมวลชนมีส่วนช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมทางการเมือง นอกจากนี้การเปิดรับสื่อมวลชนยังกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายระหว่างบุคคล (Interpersonal Discussions) ในเรื่องการเมืองอีกด้วย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการณรงค์ก็ปรากฏชัดเจนว่า ถูกกระตุ้น โดยการเปิดรับต่อหนังสือพิมพ์และข่าวโทรทัศน์

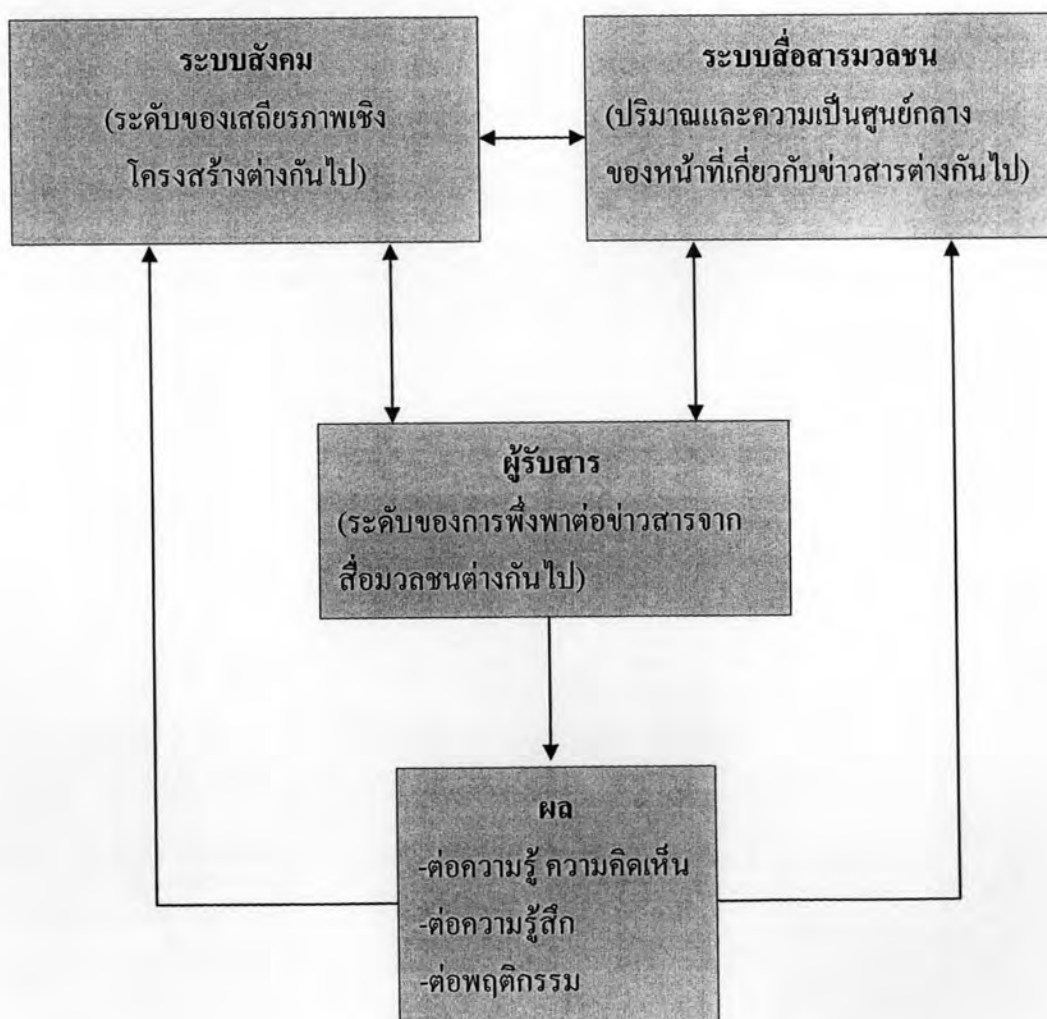
ลิขิต ธีรเวคิน (2526:10) ได้กล่าวถึง บทบาทของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ประการหนึ่งว่าหนังสือพิมพ์ เป็นสถาบันที่ประชาชนพึ่งพาได้ในบางครั้ง ในแง่ของการต่อสู้เพื่อความถูกต้องและความยุติธรรม เช่นกรณีการบริหารงานบกพร่อง หรือการใช้อำนาจในทางผิดๆ ของรัฐบาลหรือข้าราชการ หนังสือพิมพ์จะทำหน้าที่ที่วางดิ่งหรือวิพากษ์วิจารณ์จนทำให้ประชาชนที่นิ่งเฉย เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ด้วย

แบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชน (A Dependency Model of Mass-Media Effects)

Ball-Rokeach, S. and De Fleur, M.L.(1976) ได้เสนอแบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชน เพื่ออธิบายการสื่อสารมวลชนมีผลหรืออิทธิพลต่อผู้รับสารหรือไม่เพียงใด และจะมีผลต่อผู้รับสารอย่างไร ซึ่งได้เสนอแนะว่า การที่สื่อมวลชนจะมีผลต่อผู้รับสารหรือไม่ นั้น ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปรสามหน่วย คือ ระบบสื่อมวลชน ผู้รับสาร และระบบสังคม การที่ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อและการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้น จะขึ้นอยู่กับระดับความพึ่งพาของผู้รับสารจากสื่อมวลชน

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชน

(A Dependency Model of Mass-Media Effects)

การพึ่งพา(Dependency) ตามแบบจำลองข้างต้นนี้ หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งจะบรรลุเป้าหมาย หรือจะได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการนั้น จะขึ้นอยู่กับทรัพยากรของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยข้อเสนอ(proposition)พื้นฐานแบบจำลองนี้สรุปได้ว่า ศักยภาพในการนำเสนอสารของสื่อมวลชน จะประสบสัมฤทธิ์ผลในเชิงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมมากขึ้น เมื่อระบบของสื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านและการมีความเป็นศูนย์กลางของข่าวสาร(central information function) โดยมีข้อเสนอแนะว่า ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้รับสารนี้ จะมีปฏิกิริยาตอบกลับ(feedback)กลับสู่สังคมและตัวสื่อมวลชน ทั้งนี้เพราะตัวผู้รับสาร สถาบันสื่อมวลชน และสังคมต่างมีความสัมพันธ์กัน

Denis McQuail and Sven Windahl ได้สรุปผลของการสื่อสารมวลชนที่จะเกิดขึ้นต่อผู้รับสารดังนี้

1. ด้านความคิด

- การทำให้เกิดความกำกวม และการตัดสินใจความกำกวม
- การก่อให้เกิดทัศนคติ
- การกำหนดเรื่องพิจารณา
- การขยายระบบความเชื่อของบุคคล
- การทำความแจ่มชัดเกี่ยวกับค่านิยม

2. ด้านความรู้สึก

- การทำให้เกิดความกลัว และความวิตกกังวล
- การเพิ่มหรือการลดกำลังใจ (การทำให้หมดความรู้สึกผูกพัน)

3. ด้านพฤติกรรม

- การเร่งเร้าให้ลงมือกระทำ หรือหยุดยั้งการกระทำ
- การก่อให้เกิดประเด็นปัญหา หรือการตัดสินใจประเด็นปัญหา
- การบรรลุถึงหรือการจัดให้มียุทธวิธีเพื่อการลงมือปฏิบัติ
- การทำให้เกิดพฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์สุขของผู้อื่น

อย่างไรก็ตามในการพิจารณาผลของการสื่อสารมวลชนนี้ ยังต้องคำนึงถึง ส่วนประกอบที่สำคัญ 3 หน่วย อันจะมีผลโดยตรงที่จะทำให้ผลของการสื่อสารมวลชนที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกันไป โดยองค์ประกอบทั้ง 3 หน่วย ดังนี้

1. ระบบสังคม จะแตกต่างกันไปตามระดับอัตราแห่งเสถียรภาพของสังคมนั้นๆ สังคมอาจตั้งขึ้นอย่างมั่นคง แต่ดำเนินไปโดยผ่านวิกฤตการณ์บ้างเป็นครั้งคราว หรือเช่นในกรณีของประเทศที่กำลังพัฒนา สังคมอาจจะอยู่ในสภาพของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยทางกลับกันสังคมอาจจะตั้งขึ้นอย่างแข็งแรง แต่ต้องประสบกับการถูกทำลายให้พินาศจนกว่าจะตั้งขึ้นและดำรงอยู่นั้นต่อไป ภายใต้สภาพการณ์ต่างๆ เช่นนั้น ก็มักจะมีจุดมุ่งหมายใหม่ที่จะต้องกำหนดขึ้น มีทัศนคติที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง มีค่านิยมเก่าที่จะย่ำยืนยง หรือมีค่านิยมใหม่ที่จะต้องส่งเสริมต่อไป สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทั้งหมดจะเป็นตัวเร่งเร้าการให้และการรับสารสนเทศ

2. กลุ่มผู้รับสาร จะแตกต่างกันไปเมื่อพิจารณาพร้อมกับระบบสังคม และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ บางกลุ่มอาจดำรงอยู่โดยเป็นฝ่ายได้ ในขณะที่บางกลุ่มอาจเป็นฝ่ายเสีย แต่ก็จะมีการพึ่งพาสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นแหล่งสารสนเทศและเป็นผู้นำในระดับต่างๆ กันไป

3. สื่อมวลชน จะแตกต่างกันไปในแง่ปริมาณ ความหลากหลาย ความเที่ยงตรงและความเป็นที่ยอมรับภายใต้เงื่อนไขบางประการหรือในบางสังคม

การนำแบบจำลองการพึ่งพาสื่อมวลชนมาใช้เป็นแนวทางในงานวิจัยนี้ เพื่ออธิบายถึงการพึ่งพาสื่อมวลชนของนิสิต นักศึกษา ตลอดจนผลที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลด้านจิตสำนึกประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ ด้วย ตลอดจนสถานการณ์ทางการเมืองหรือระบบสังคมในขณะนั้น ทั้งนี้เพราะหน่วยต่างๆ ในสังคมต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน

การสื่อสารระหว่างบุคคล

Lazarsfeld และคณะ (1948:151) อธิบายกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลว่าจะเกิดขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม และมีกรย้ายไปมาได้จนกว่าผู้รับสารจะสนใจ และแก้ไขจนเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ข่าวสารหรือข้อมูลที่จะส่งผ่านจะได้รับการปรับเปลี่ยนจนน่าสนใจ และสอดคล้องกับแรงจูงใจ หากมีการปฏิเสธสารที่ส่งไปนั้น ผู้ส่งสารหรือผู้นำความคิดเห็นสามารถชี้แจงโต้แย้ง ให้เหตุผลเพิ่มเติมได้ จักว่าเป็นการสื่อสารกลับ(feedback)อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผู้ส่งสารยังสามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและสถานภาพทางสังคมเอื้อให้เกิดการส่งและรับสารอย่างได้ผลอีกด้วย

ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในฐานะผู้ถ่ายทอดข่าวสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่มีเสถียรภาพและความน่าไว้วางใจสูง แต่มักไม่ได้รับความน่าเชื่อถือในแง่เนื้อหาของสาร(พัชนี เชยจรรยา และคณะ, 2533:23)

Katz and Lazarsfeld (1955:27) เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจการต่างๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญมากกว่าในชั้นของการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติ ในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

กลุ่มสังคม(Social groups)

กลุ่มสังคมในที่นี้หมายความถึงกลุ่มปฐมภูมิ(Primary groups)ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของคนที่มีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกัน มีขนาดของสมาชิกไม่มากนัก โดยปกติไม่เกิน 12 คน ตัวอย่างของกลุ่มปฐมภูมิได้แก่ ครอบครัว, เพื่อนบ้าน, เพื่อนสนิทในที่ทำงานหรือโรงเรียน เป็นต้น ความสัมพันธ์ของบุคคลกับกลุ่มปฐมภูมิต่างๆเหล่านี้มีอิทธิพลต่อทัศนคติ, ค่านิยม และพฤติกรรมต่างๆ รวมทั้งพฤติกรรมในการสื่อสารของคนด้วย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะการมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ทำให้สมาชิกของกลุ่มมีประสบการณ์ร่วมกัน จากการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นประจำทำให้คนเรียนรู้ความคิดพื้นฐาน (basic ideas) และความเชื่อ(beliefs) ประสพการณ์และค่านิยม(values) เหล่านี้ กำหนดการรับรู้ของคน(what he perceives and how he perceives it)

กลุ่มปฐมนุญมิเหล่านี้กำหนดมาตรฐานในการประเมิน(standard of evaluation)แก่บุคคลสอนให้เขารู้จักค่านิยมของกลุ่ม และกำหนดของเขาให้สอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่ม เมื่อคนปฏิบัติหรือมีความคิดเห็นคล้ายตามค่านิยมของกลุ่ม กลุ่มจะเห็นชอบ(approve) และให้รางวัล(reward)แต่เมื่อใดก็ตามที่เขาไม่ปฏิบัติตาม กลุ่มก็อาจไม่เห็นชอบ(disapprove) หรือลงโทษ(sanction) ดังนั้นคนเราจึงมักจะคล้ายตามกลุ่มเพื่อให้ได้รับความเห็นชอบหรือเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ชื่อเสียงที่ดีเพิ่มขึ้น”(“an increment of good repute”)

นอกจากนั้นทฤษฎีกลุ่มอ้างอิง(Reference-Group Theory) ยังได้อธิบายว่าคนจะยึดถือกลุ่มปฐมนุญมิที่สำคัญๆ(the significant “primary” groups) ทั้งที่ตนเป็นสมาชิก และที่ตนอยากจะเป็นสมาชิก(the primary groups to which he belongs or aspires) เป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตน กลุ่มปฐมนุญมิประเภทนี้จึงเป็นกลุ่มอ้างอิง(Reference Group) สำหรับคนๆนั้น (ปรมะ สตะเวทิน, 2546 : 90-91)

ประสิทธิผลของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ในการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของสื่อมวลชนกับสื่อบุคคล มีผู้วิจัยพบว่า สื่อบุคคลนั้นมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจมากกว่าสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ แต่สื่อบุคคลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ Rogers (1971:252) นอกจากนี้จากการศึกษาของสำนักงานวิจัยการศึกษามหาวิทยาลัยยูทาห์ เรื่อง การใช้สื่อหลายประเภทเพื่อการโน้มน้าวใจ พบว่า การใช้สื่อหลายประเภทจะช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะการใช้สื่อบุคคลและสื่อมวลชนเสริมซึ่งกันและกัน(Bettinghaus, 1968 อ้างใน พรทิพย์ เย็นจะบก, 2527:25)

Klapper (1960:5) ได้ศึกษาและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชน ไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อประชาชน โดยตรง แต่จะมีอิทธิพลโดยอ้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียง คือ ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนที่จะมาสัมผัสกับสื่อมวลชน

1.2 การเลือกรับสาร ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะเลือกตีความหมายของสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม

1.3 อิทธิพลของบุคคล บางครั้งข่าวสารจากสื่อมวลชนจะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ทำให้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนอยู่มาก

1.4 กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม

1.5 ระบบสื่อมวลชน

2. สื่อมวลชนจะเป็นเพียงแรงเสริมที่สนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงออกมาเมื่อมีแรงจูงใจหรือเมื่อโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้ามนั้น เปลี่ยนได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้าง แต่ต้องใช้เวลา และบุคคลต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของสื่อในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้น ได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่บุคคลไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน และต้องได้รับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อยๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม ไม่ใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลทันทีทันใด

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

การเรียนรู้และการพัฒนาทางการเมือง การปกครองของประชาชนนั้น เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและดำเนินไปตลอดชีวิตในลักษณะของการสะสม ดังนั้น สถาบันต่างๆ ในสังคม จึงล้วนแล้วแต่มีส่วนในการทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาได้ทั้งสิ้น นับตั้งแต่ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน พรรคการเมือง สมาคมวิชาชีพ และสถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่สามารถถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และความคิดเห็นทางด้าน

การเมืองการปกครองไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง โดยทำหน้าที่ในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองของประชาชนได้ดังต่อไปนี้ คือ (ปรมะ สตะเวทิน, 2533:157-158)

1. *ทำให้เกิดความสนใจ* การเสนอข่าวสาร เรื่องราวต่างๆทั้งในแง่ของตัวบุคคล ซึ่งเป็นผู้นำ นโยบาย ความคิดเห็น เป็นประจำสม่ำเสมอและต่อเนื่องย่อมทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารด้านการเมืองการปกครองโดยอัตโนมัติและค่อยๆสะสมจนเกิดเป็นความสนใจขึ้น
2. *ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ* เรื่องของการปกครองเป็นเรื่องที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและเข้าใจยากสำหรับคนโดยทั่วไป การได้รับข่าวสารอยู่เป็นประจำจากสื่อมวลชน ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และนิตยสาร ซึ่งช่วยอธิบายเรื่องการเมืองและการปกครองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมเป็นโอกาสที่ดีจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจทีละน้อยจนถึงขั้นใช้งานได้
3. *การทำให้เกิดทัศนคติ* การเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น และข้อโต้แย้งทางการเมืองการปกครองของสื่อมวลชน จะสามารถช่วยกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และการตัดสินใจแก่ประชาชนได้ ทัศนคติต่างๆทางการเมือง เช่น สำนักทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หน้าที่และความรับผิดชอบ ในฐานะที่เป็นพลเมือง เป็นต้น สามารถปลูกฝังได้โดยอาศัยการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน
4. *ทำให้เกิดการปฏิบัติ* เมื่อประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจ ยอมรับทัศนคติใหม่เกิดความตระหนักรู้แล้ว สื่อมวลชนก็ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะกระตุ้นให้ประชาชนลงมือปฏิบัติต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการวิพากวิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น ต่อประเด็นทางการเมือง หรือนโยบายการปกครองของรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน การออกเสียงเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง การเข้าปรีชาภิพพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น การปลงศพประชาตติ เป็นต้น

ประชุม ฤกษ์กลาง (2532:211-214) รายงานว่า สิ่งที่ได้รับด้านการเมืองจาก
สื่อมวลชน ได้แก่

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
2. ความรู้สึกทางการเมือง
3. ทิศนคติทางการเมือง
4. ความสนใจทางการเมือง
5. ทราบความต้องการของประชาชน
6. สังคมประคิดทางการเมือง
7. การสร้างมติมหาชน
8. การเลือกตั้ง
9. การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ข่าวสารทางการเมือง

ในแง่ของการสื่อสาร ข่าวสารมีลักษณะเป็นสาร (message) อย่างหนึ่งที่ส่งมาตามสื่อ
ต่างๆ ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์หรือสัญญาณ (Symbol or Sign) ดังนั้น ข่าวสารจึงหมายถึง
“เนื้อหา” ของสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร Wilbur Schramm อธิบายว่า ข่าวสาร หมายถึง เนื้อหา
อะไรก็ได้ที่จะช่วยลดความไม่แน่ใจ หรือจำนวนทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ในสถานการณ์
หนึ่ง ช่วยให้บุคคลสามารถสร้างภาพที่ชัดเจน ขยายภาพแวดล้อมที่เขาเกี่ยวข้องและช่วย
กำหนดพฤติกรรมที่เขาควรจะทำในสถานการณ์นั้นๆ (Wilbur Schramm and Donald F.
Roberts, 1971 : 15)

Steven Chaffee(1975) ได้ให้คำนิยามที่ชี้เฉพาะเจาะจงลงไปถึง “ข่าวสารการเมือง”
โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์ระบบของ David Eston ว่า ข่าวสารการเมืองเป็นความรู้ของ
สมาชิกในระบบการเมืองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ ในสถานะของระบบ

จะเห็นได้ว่า Wilbur Schramm และ Steven Chaffee ต่างก็ให้ความหมายของข่าวสาร
ทางการเมืองไว้ใกล้เคียงกัน ซึ่ง Schramm เน้นว่า ข่าวสารจะทำให้เกิดความชัดเจนในอันที่จะ
ช่วยกำหนดพฤติกรรมที่ควรทำในสถานการณ์นั้นๆ โดยที่ Chaffee เน้นถึงความรู้ต่อการ
เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในระบบการเมือง

หน้าที่ของการสื่อสารทางการเมือง

เสรี วงษ์มณฑา (2537) ได้รวบรวมหน้าที่ของการสื่อสารในกระบวนการทางการเมืองไว้ดังนี้

1. **สร้างทัศนคติทางการเมือง** การพูดคุย การเผยแพร่ การประชุม การอบรม การแจกใบปลิว การคิดป้ายประกาศ การแจกแผ่นพับ ข่าว และบทความทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร สามารถที่จะช่วยสร้างสำนึกทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองให้แก่ประชาชน

2. **สร้างความสนใจในการเมือง** ในสมัยก่อนนั้นคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจการเมืองนักเพราะไม่ค่อยได้รู้ข่าวคราวของการเมือง ไม่เคยพบเห็นนักการเมืองหรือผู้บริหาร แต่ในปัจจุบันนี้ ข่าวคราวของรัฐบาลมีให้อ่านกันประจำ นักการเมืองจะเป็นข่าวให้เห็นทั้งในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เสียงพูดของเขามีให้ได้ยินทางวิทยุกระจายเสียง เรื่องราวของเขาจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางนิตยสารอยู่เป็นประจำ เพราะฉะนั้นคนยุคนี้จะสนใจข่าวการเมืองมากขึ้น

3. **สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง** นอกเหนือจากการสร้างความสนใจแล้วการสื่อสารยังถูกนำมาใช้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองได้อย่างมาก การเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยสื่อบุคคลก็ดี หรือโดยสื่อสารมวลชนก็ดี ได้ทำให้ประชาชนเข้าใจดีขึ้นว่าประชาธิปไตยคืออะไร การพูดถึงกฎหมาย การออกพระราชบัญญัติต่างๆ ในปัจจุบันประชาชนมีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น ทุกครั้งที่มีการออกกฎหมายใหม่ มีการออกพระราชบัญญัติใหม่ที่ประชาชนต้องรับรู้และเข้าใจเพื่อปฏิบัติในฐานะพลเมืองดีก็มีการนำเสนอสู่ประชาชนด้วยการสื่อสาร

4. **สร้างบทบาททางการเมือง** ความสนใจที่ก่อให้เกิดความรู้และทัศนคตินั้น นำไปสู่การกำหนดบทบาททางการเมือง ประชาชนในปัจจุบันได้รู้ถึงบทบาท สิทธิ หน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นประชาชนได้ดีขึ้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งถือเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่บอกให้นักการเมืองรู้ว่าเราต้องการใครหรือไม่ต้องการใคร ว่าเราสนใจเลือกตั้งบุคคลหรือพรรค การได้รับข่าวสารทำให้เรารู้บทบาททางการเมือง และการแสดงบทบาททางการเมืองก็เป็นการส่งข่าวสารไปยังผู้บริหารเช่นกัน

ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure)

ข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์นั้นใช้ข่าวสารเพื่อการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ความรู้สึกรู้สีกินคิด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมถึงการใช้ข่าวสารในการตัดสินใจในกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

วุฒิชัย จานง(2523) ให้คำจำกัดความ “การเปิดรับข่าวสาร” ว่า ข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ ข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ประกอบการตัดสินใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเท่าใด ความต้องการข่าวสารก็จะมากขึ้น

Cherry (1978) กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์ กระทำเพื่อแบ่งปันข่าวสาร(An act of Sharing) นั่นเอง การแบ่งปันข่าวสารระหว่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและกระทำกิจกรรมที่ประสานสอดคล้องกัน

Atkin(1973) กล่าวว่า บุคคลที่เปิดรับข่าวสารมาก ยังมีหูตากว้างไกล มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพแวดล้อม และเป็นคนที่ทันสมัย ทันทต่อเหตุการณ์กว่าบุคคลที่เปิดรับข่าวสารน้อย

ในการเปิดรับข่าวสารของบุคคลแต่ละบุคคลนั้น จะมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และผลักดันให้บุคคลนั้นเลือกเปิดรับสาร หรือเลือกรับสื่อ ซึ่งอาจจะเกิดจากคุณลักษณะพื้นฐานของผู้รับสารในด้านต่างๆ ได้แก่ (จารุณี บุญนิพัทธ์ , 2538 : 11)

1. **องค์ประกอบทางด้านจิตใจ** ซึ่งมีความสำคัญเป็นลำดับแรก เนื่องจากแต่ละบุคคลจะรับข่าวสารที่ตนมีความสนใจ และจะเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสาร แต่ถ้าผู้รับสารไม่มีความสนใจและไม่อยากรับรู้ข่าวสารนั้น แม้ปริมาณข่าวสารนั้นจะมีมากเพียงใด ผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารจะไม่เกิดขึ้นเลย องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น กระบวนการเลือกรับข่าวสาร การเลือกรับรู้ตามทัศนคติ และประสบการณ์เดิมของตน

2. องค์ประกอบทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ ภูมิฐานะ การศึกษา ตลอดจนสถานภาพทางสังคม ซึ่งต้องวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการสื่อสารโดยใช้ความต้องการของผู้รับสารและผู้ส่งสารว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความต้องการอะไร ถ้าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ตรงกัน ผู้รับสารอาจมีปฏิกิริยาผิดไปจากที่ผู้ส่งสาร อันส่งผลให้เกิด ความล้มเหลวของการสื่อสาร (Communication Breakdown) ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนคติ การยอมรับตลอดจนพฤติกรรม ซึ่งโดยทั่วไปแล้ววัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารมีดังนี้ (Schramm, Nature of Communication Between Humans: 19 อ้างใน ประมะ สตะเวทิน, 2546: 31)

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

1. เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform)
2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Education)
3. เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please or Entertain)
4. เพื่อเสนอหรือชักจูง (Propose or Persuade)

วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร

1. เพื่อทราบ (Understand)
2. เพื่อศึกษา (Learn)
3. เพื่อสร้างความพอใจ (Enjoy)
4. เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ (Dispose or Decide)

Wilbur Schramm (1973) กล่าวถึง องค์ประกอบด้านต่างๆ ในด้านการเลือกรับข่าวสารของผู้รับสาร ดังนี้

1. การประเมินสาร ประโยชน์ของข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินจะช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่า ข่าวสารแต่ละข่าวนั้นมีประโยชน์ต่างกัน และก่อให้เกิดการพัฒนาการปรับปรุงอุปนิสัย และรูปแบบการแสวงหาข่าว

2. ประสบการณ์ของผู้รับข่าวสาร ผู้รับข่าวสารแต่ละบุคคลจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ ฯลฯ ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งประสบการณ์ของผู้รับสารนั้น จะเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารแตกต่างกันออกไป

3. ภูมิหลังของผู้รับข่าวสาร ภูมิหลังจะมีผลทำให้ผู้รับข่าวสารมีความสนใจข่าวสารที่แตกต่างกัน

4. ความสามารถในการรับข่าวสารของผู้รับข่าวสาร เกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีส่วนทำให้ความสามารถในการรับข่าวสารที่แตกต่างกัน

5. บุคลิกภาพของผู้รับสารในการรับข่าวสาร เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสาร ทำให้มีผลเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติ การโน้มน้าวชักจูงจิตใจและพฤติกรรมของผู้รับข่าวสาร

6. การศึกษาและสภาพแวดล้อมของผู้รับสาร นับเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ในขั้นตัวบุคคล และเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมการสื่อสารของบุคคล ทำให้บุคคลมีความแตกต่างในพฤติกรรมการเลือกรับสื่อ และเนื้อหาข่าวสาร

7. อารมณ์ของผู้รับสาร สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของข่าวสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคของความเข้าใจความหมายของข่าวสารได้

8. ทัศนคติของผู้รับสาร เป็นตัวที่กำหนดท่าทีของการรับและการตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้พบ หรือสิ่งเร้าต่างๆ ด้วยการแสดงออกมาทางพฤติกรรมของผู้รับที่มีต่อข่าวสาร แต่ละประเภทที่พบ ทัศนคติของผู้รับสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลง การรับข่าวสาร และการตอบสนองต่อข่าวสารก็จะแตกต่างกันไปด้วย

ซึ่ง Schramm ได้อธิบายเสริมว่า ข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารจะมีแนวโน้มที่จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

John C.Merril and Ralph L.Lowenstein (1981) ได้สรุปแรงผลักดันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกรับสื่อว่า เกิดจากพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. ความเหงา

ปกติแล้วมนุษย์เรานั้นจะไม่ชอบการอยู่เพียงลำพัง และเมินเฉยจากสังคมเพราะเกิดคความกังวลสับสน ดังนั้นคนเราจึงมีการรวมกลุ่มกัน แต่ถ้าบุคคลต้องอยู่กันตามลำพัง ไม่สามารถติดต่อสังสรรค์กับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้ สิ่งที่ดีที่สุดก็คือ การอยู่กับสื่อต่างๆ สื่อมวลชนจึงเป็นเพื่อนแก้เหงาได้ และบางที่บางคนก็พอใจที่จะอยู่กับสื่อมวลชนมากกว่าที่จะอยู่กับสื่อบุคคลด้วยซ้ำ เพราะสื่อมวลชนไม่สร้างแรงกดดันในการสนทนา หรือในทางสังคมให้แก่ตนเอง

2. ความอยากรู้ อยากรู้

มนุษย์มีความอยากรู้ อยากรู้ในสิ่งต่างๆอยู่แล้วตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการ ในความอยากรู้ อยากรู้เห็นเหล่านี้ได้ ตั้งแต่สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวจนกระทั่งสิ่งที่อยู่ไกลออกไปตามลำดับ ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ รวมทั้งความคิดหรือการกระทำต่างๆของผู้อื่น

3. ประโยชน์ใช้สอยของตัวเอง

มนุษย์สามารถแสวงหาข่าวสารและใช้ข่าวสารนั้นเพื่อให้เป็นประโยชน์ของตัวเอง เพื่อช่วยให้ความคิดของตนบรรลุผล และใช้ข่าวสารที่ได้มาเสริมบารมี ความสะดวกสบาย หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงของตนเอง ไม่ว่าข่าวสารนั้นจะเป็นประโยชน์ด้านใดก็สามารถหาได้จากสื่อมวลชน Wilbur Schramm (1954) กล่าวว่า บุคคลจะเลือกรับสื่อที่ใช้ความพยายามน้อยที่สุด (Least effort) และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่ดีที่สุด (Preconceptions) โดยแสวงหาข่าวสารที่มาสันนิษฐานความคิดที่มีอยู่ก่อนแล้ว (Predispositions) ข่าวสารที่แสวงหาจะไม่ขัดแย้งกับความเชื่อของตน

4. ลักษณะเฉพาะ

ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนโดยทั่วไป ซึ่งสื่อมวลชนแต่ละอย่างก็จะมีลักษณะเฉพาะที่ผู้รับข่าวสาร แต่ละคนแสวงหาและได้รับประโยชน์ไม่เหมือนกัน ลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละอย่างนี้ จะมีส่วนที่ทำให้ผู้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีจำนวนและองค์ประกอบที่แตกต่างกันออกไป โดยผู้รับสารแต่ละคนข่มเข้าใจ และหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่สนองความต้องการ และทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ เช่น หนังสือพิมพ์มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ คือ ให้ข่าวสารได้ละเอียด ราคาถูก ข่าวสารเก็บได้ทันทาน เป็นต้น

McComb and Becker(1979) ได้ให้ความเห็นว่า บุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการ คือ

1. เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยการติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์ต่างๆรอบตัวจากสื่อมวลชนเพื่อจะได้รู้ทันเหตุการณ์ ทันสมัยและรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรรู้

2. เพื่อต้องการช่วยตัดสินใจ(Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน การเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะหรือเหตุการณ์ต่างๆรอบตัวได้

3. เพื่อการพูดคุยสนทนา(Discussion) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ทำให้บุคคลมีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้

4. เพื่อความต้องการมีส่วนร่วม(Participation) เพื่อรับรู้ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมและรอบๆตัว

Rogers and Sevenning(1969) ได้ขยายแนวความคิดเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อมวลชนให้กว้างออกไปอีกโดยให้คำนิยามว่าสื่อมวลชนนั้น ครอบคลุมถึงสื่อห้าประเภท คือ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ นิตยสาร และโทรทัศน์ เหตุนี้ ดัชนีในการวัดการเปิดรับสื่อมวลชนในความหมายของเขาทั้งสองจึงต้องประกอบด้วยจำนวนรายการวิทยุที่รับฟังต่อสัปดาห์ การอ่านหนังสือพิมพ์ต่อสัปดาห์ ภาพยนตร์ที่ดูต่อปี และอื่นๆ

ในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ผู้รับสารอาจเปิดรับสารโดยผ่านกระบวนการในการเลือกรับข่าว (Selective Process) ซึ่งมีขั้นตอนต่างๆ คือ (Klapper, 1960:5)

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (Selective Exposure)

บุคคลจะเลือกรับสื่อ และข่าวสารจากแหล่งต่างๆตามความสนใจ และความต้องการของตนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเป็นข้อมูล เพื่อสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Process)

นอกจากบุคคลจะเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจต่อข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องหรือเข้ากันได้กับทัศนคติ และความเชื่อดั้งเดิมของบุคคลนั้นๆ ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการรับข่าวสารที่ขัดต่อทัศนคติ หรือความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้ เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของเขา จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจและสับสนได้

3. การเลือกรับรู้และตีความ (Selective Perception and Selective Interpretation)

เมื่อบุคคลเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้ และเลือกตีความสารที่ได้รับด้วย ตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผู้รับสารจะมีการตีความ

ข่าวสารที่ได้รับมาตามความเข้าใจของตนเองหรือตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ และแรงจูงใจของคนในขณะนั้น

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention)

หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้ และตีความข่าวสารไปในทิศทางที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ต้องการจำเอาไว้เป็นประสบการณ์ ในขณะที่เดียวกันก็มักจะลืมข่าวสารที่ไม่ตรงกับความสนใจของตนเอง

สำหรับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคลนั้น Rogers and Shoemaker(1971) กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใดๆเกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไป หรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพที่สุด เพื่อให้มีการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้ในการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์มาก ในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติ และพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสาร ได้อย่างมั่นใจขึ้น ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลแบ่งเป็น 2 ประเภท (เสถียร เขยประทับ, 2525) คือ

1. การติดต่อโดยตรง (Direct Contact)

เป็นการเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจ หรือชักจูงโน้มน้าวใจกับประชาชน โดยตรง แต่มีข้อจำกัด คือ ต้องใช้บุคคลเป็นจำนวนมากสิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย และแรงงาน ในการเผยแพร่ข่าวสาร

2. การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public)

กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม โดยที่กลุ่มต่างๆจะช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ เช่น การประชุม สัมมนา โดยการจัดกลุ่มของคนที่มีความสนใจร่วมกัน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อให้การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจ ยอมรับหรือปฏิเสธข่าวสารได้ ดังที่Blumer(1969) กล่าวว่า สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มที่ต่างชนิดกัน ส่วนใหญ่ชีวิตที่อยู่ร่วมกันทั้งหมด จะประกอบกันเป็นแบบแผนปฏิบัติ และมีพฤติกรรมร่วมกันของกลุ่ม เมื่อกลุ่มสนใจมุ่งไปในทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมี ความสนใจในทางนั้นด้วย

การเลือกเปิดรับข่าวสารเป็นกระบวนการภายในบุคคล ที่พิจารณาว่าตนเองพร้อมจะเปิดรับสารหรือไม่ จะเลือกเปิดรับสารประเภทไหน จากสื่ออะไร และเวลาใด เมื่อเปิดรับแล้ว ก็มาถึงขั้นของการเลือกสนใจ คือจะเลือกอ่านหรือรับเฉพาะข่าวสารที่ตนเองสนใจอยากรู้หรือ มีความสอดคล้องกับความคิดของตนเอง และเมื่อตัดสินใจรับสารใดแล้วก็พยายามหาความรู้จากสารนั้น เพื่อที่จะเลือกจดจำ เป็นความรู้ต่อไป (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533:53-54)

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า นักวิชาการในปัจจุบันให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารในฐานะผู้กระทำ(Active Audience) มิใช่ผู้ถูกกระทำ (Passive Audience) ดังเช่นทฤษฎีการสื่อสารมวลชนในอดีต และการเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่แตกต่างกันนั้นเกิดจากคุณสมบัติที่แตกต่างกันของผู้รับสารอันได้แก่ องค์ประกอบทางด้านจิตใจ และองค์ประกอบทางด้านสังคม

สำหรับเหตุผลในการที่มนุษย์เลือกสนใจ หรือตั้งใจรับข่าวสารอย่างไรจากสื่อ่นั้น มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

Friedson Riley and Flowerman มีความเห็นว่าแรงจูงใจที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในสังคมจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดความสนใจ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆก็เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ซึ่งปรากฏการณ์นี้ Merton Wright เรียกว่า “พฤติกรรมในการแสวงหาข่าวสาร” นักวิชาการเหล่านี้มีความเห็นตรงกันว่าผู้รับข่าวสารจะเลือกรับข่าวสารจากสื่อใดนั้น ย่อมเป็นไปตามบทบาท และสถานภาพในสังคมของผู้รับสารและเหตุผลในการรับสารก็เพื่อนำไปเป็นหัวข้อในการสนทนา ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม(บุญจิระ พุทธิศรี,2541:18)

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างกันในการเลือกสรรข่าวสารของมนุษย์ ซึ่งการศึกษาของ Defleur (1966) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ที่มีอิทธิพลในกระบวนการสื่อสารมวลชนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยตรงทันทีทันใด แต่มีปัจจัยบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้รับสารแต่ละคน เช่น จิตวิทยา และสังคม ตลอดจนอิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นสังกัดอยู่ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารนั้นๆ ทำให้เกิดผลไม่เหมือนกันหรือไม่เป็นไปตามเจตคติของผู้ส่งสาร

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึก

จิตสำนึก(Consciousness) เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทางจิตวิทยาและสังคมศาสตร์ว่า มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องพฤติกรรมเลย

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึง “จิตสำนึก” ก็ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจ มีความสัมพันธ์กับระบบประสาทกลาง กล่าวคือ เมื่อระบบประสาทกลางสร้างวิถีประสาทที่เกิดความซับซ้อนเพิ่มขึ้นเมื่อใด ย่อมหมายถึงจิตสำนึก จึงมักเข้าใจว่าจิตสำนึกเป็นความรู้สำนึกตัวหรือรู้สึกมีสติ การที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นปกติสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยดี เกิดจากการที่มันสมองส่วนสูงเป็นศูนย์กลางบังคับให้ปฏิบัติงานด้วยดี ยิ่งกว่านั้นยังต้องอาศัยความรู้สึกตัวที่เรียกว่า “จิตสำนึก” เป็นเครื่องมือให้มนุษย์ทำงานได้ถูกต้องด้วยควมมีสติ หากปราศจากจิตสำนึกร่างกายก็จะไม่สามารถทำกิจกรรมไปด้วยดีตามความมุ่งหมาย ผู้รู้ในเรื่องนี้ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์และสัตว์จะต้องมีอยู่เสมอ ขาดเสียมิได้ โดยเฉพาะในทางสังคมศาสตร์มีผู้รู้ในเรื่องนี้เคยกล่าวว่า จิตสำนึกนี้เป็นสมบัติที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ แต่สามารถพัฒนาและอบรมกล่อมเกล้าได้ด้วยกระบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรมหรือผ่านกระบวนการเรียนรู้

คำว่า Consciousness เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย จะถูกแทนด้วยคำว่า “จิตสำนึก” หรือ “ความสำนึก” ซึ่งทั้งสองคำนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะการใช้แล้วจะให้ความหมายใกล้เคียงกัน จะแตกต่างกันในเพียงขอบเขตของคำเท่านั้น ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่า Consciousness ไว้ดังนี้

สำหรับพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2523) ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกไว้อย่างกว้างๆว่า จิตสำนึกเป็นผลที่ได้มาจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาจากความสนใจ (Interest) ความเห็น (Opinion) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งความแตกต่างของสิ่งเหล่านี้อยู่ที่ระดับความรู้สึกเป็นสำคัญ ความสำนึกมีความหมายใกล้เคียงที่สุดกับความเชื่อ (Beliefs) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการรวบรวมและสัมพันธ์กับของประสบการณ์ของคนทำหน้าที่ประเมินค่าของจิตใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญหากปราศจากความเชื่อประสบการณ์ต่างๆที่ตนมีอยู่นั้นเพียงให้ความทรงจำไม่มีส่วนใดมีความสำคัญเด่นชัดขึ้นมา แต่หากว่าประเมินค่าแล้วตระหนักถึงความสำคัญที่มีต่อตนนั้นเกิดจิตสำนึกถึงสิ่งนั้น

กาญจนา แก้วเทพ (2527) ได้ให้ความหมายของคำว่าจิตสำนึก(Consciousness)ไว้ว่า คำนี้มีความหมายหลายนัย ในสาขาทางจิตวิทยา หมายถึง สภาวะรู้ตัวจากจิต เช่น คนที่รู้สึกตัวอยู่ว่ากำลังกินข้าว กำลังคิดอะไร เป็นภาวะที่ตรงข้ามกับจิตไร้สำนึก(Unconscious) หรือจิตใต้สำนึก(Subconscious)จิตสำนึกใช้อธิบายลักษณะทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคล ส่วนในทางการเมือง จิตสำนึก หมายถึง ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของคนกำลัง สอดคล้องรับใช้ประโยชน์ของชนชั้นตนเองหรือชนชั้นอื่น จิตสำนึกในความหมายนี้มี ลักษณะทางชนชั้นเป็นตัวกำหนด และส่วนมากเป็นความหมายทั่วไปที่ใช้ในภาษาไทยว่า คนๆนั้นมีจิตสำนึกหรือไม่มีจิตสำนึก ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับความหมายทางจิตวิทยาก็ได้

กาญจนา แก้วเทพ ทำการศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึกของชาวนา ในปีพ.ศ. 2527 ได้ข้อค้นพบบางประการ ดังนี้

- 1 จิตสำนึกของบุคคลมีความสัมพันธ์กับสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งเวลาและสถานที่ อีกทั้งมีลักษณะไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
- 2 บุคคลในระดับฐานะทางสังคมเดียวกัน จะมีจิตสำนึกที่ใกล้เคียงกัน
- 3 บุคคลโดยทั่วไป จะมีการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกต่อปัญหาต่างๆเป็นลำดับขั้น คือ เริ่มจากวิธีการวิเคราะห์และการอธิบายปัญหา เห็นวิธีการที่จะแก้ไขปัญหานั้นๆ จนถึงขั้นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความคิด ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก และการปฏิบัติต่อปัญหานั้นๆ
- 4 จิตสำนึกที่บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรม มีทั้งลักษณะที่เป็นจิตสำนึกแท้และจิตสำนึกเทียม ดังนั้น ต้องพิจารณาเบื้องหลังของพฤติกรรมหนึ่งๆก่อนที่จะมีการตีค่าพฤติกรรมนั้นๆ

Paulo Freire (2516:15-20) ให้ความหมายของคำว่า จิตสำนึกว่า จิตสำนึกของมนุษย์ ไม่ได้มีความหมายแต่ในเชิงจิตวิทยาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายที่ลึกซึ้งในเชิงปรัชญาว่า เป็นความรู้สึกในสิ่งที่ป็นสัจการ สิ่งที่เป็นภาวะที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์และสิ่งที่ป็นโลกของมนุษย์

Paulo Freire ได้แบ่งจิตสำนึกออกเป็น 4 ระดับ คือ

- 1 จิตสำนึกที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง(Intransitive Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีความเชื่อในเรื่อง โชคกลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์และ โชคชะตา
- 2 จิตสำนึกกึ่งเปลี่ยนแปลง(Semi-intransitivity Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนยอมลดค่าตนเอง มีความคิดที่ไม่เชื่อมั่นตนเอง รับค่านิยมที่มีการถ่ายทอดมาอย่างเต็มที่ จะมีการใช้ความรุนแรงและอารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา
มาก
- 3 จิตสำนึกเปลี่ยนแปลงที่ไร้เดียงสา(Native-transitiveness Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มตระหนักเห็นปัญหาสังคมของตน เริ่มมีการประท้วงวิพากษ์วิจารณ์ แต่มักจะถูกปลุกกระดมให้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะประชาชนยังไม่เข้าใจในปรากฏการณ์ต่างๆของสังคมและยังไม่ชัดเจนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ปรากฏการณ์นั้นๆ
- 4 จิตสำนึกขั้นวิพากษ์วิจารณ์(Critical Consciousness) หมายถึง การที่ประชาชนมีการคิดใคร่ครวญ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่างๆในสังคมอย่างลึกซึ้ง มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและไม่หลีกเลี่ยงภาระหน้าที่ของตนเอง

ประเภทของความสำนึก บุญเพรง บ้านบางพูน (2526:19) ได้กล่าวว่ามนุษย์มีความต้องการใหญ่ๆอยู่ 3 ด้าน คือ

- 1 ต้องการทำมาหากิน คือ ด้านเศรษฐกิจ
- 2 ต้องการสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อให้การดำรงอยู่นั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ ด้านสังคม
- 3 ต้องการคาดคะเนว่า ในอนาคตตนเองและลูกหลานจะมีชีวิตอยู่อย่างไร ซึ่งก็คือ ด้านอนาคต

ทั้งสามด้านนี้เกิดขึ้นตลอดเวลาในชีวิตจริง และได้สะท้อนออกมาเป็นระบบคิดของมนุษย์ ซึ่งอาจเรียกระบบคิดนี้ว่าเป็นความสำนึกที่เกิดขึ้น

ดังนั้น มนุษย์จึงมีความสำนึกเกิดขึ้นตลอดเวลา และมีความสำนึกในหลายๆด้าน อาทิ ความสำนึกของด้านการเมือง ความสำนึกทางด้านการพัฒนาสังคม เป็นต้น และการมีความสำนึกในแต่ละด้านก็จะต้องแสดงบทบาทที่แน่นอนในมิติ เงื่อนไขหนึ่งๆ เช่น ถ้าบุคคล

ใดติดตามเรื่องราวทางการเมือง ซึ่งจัดได้ว่า เขามีความสำนึกทางการเมืองและมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต(ชวนะ กวากานนท์, 2525:96)

จากคำนิยามของจิตสำนึก(Consciousness)ดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จิตสำนึกเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ต่างๆของมนุษย์ที่รวมตัวกันขึ้นแล้วมีความสัมพันธ์กันระหว่างประสบการณ์ต่างๆเหล่านั้นและประเมินค่าสิ่งเหล่านั้นออกมาเป็นความสำนึก ดังนั้นความสำนึกจึงเป็นพฤติกรรมภายในอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่แสดงออกถึงภาวะทางจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาต่างๆในลักษณะที่ตื่นตัวต่อบุคคล ต่อหลักการหรือต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกิดจากการรับรู้ ซึ่งชัยพร วิชชาวุธ ได้กล่าวถึง พฤติกรรมภายในของมนุษย์ไว้ว่า พฤติกรรมที่เป็นการตีความหมายตามข่าวสารที่ได้รับจากความรู้สึก เพื่อให้รู้ว่สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนั้นคืออะไร เรียกว่าการรับรู้ การรับรู้จึงเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยความรู้สึก และการตีความ ดังนั้น จิตสำนึกประชาธิปไตยจากการวิจัยชุดนี้จึงหมายถึง ความตื่นตัวหรือความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ตลอดเวลา

จิตสำนึกมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านความคิด(Cognition)เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นส่วนของการรับรู้หรือเกิดความรับรู้ของสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้(Perception)ความทรงจำ(Memory)ความมีเหตุผล(Reasoning)และการใช้ปัญญา(Intellect) เป็นต้น
2. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านท่าที ความรู้สึก(Affection)เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่งเป็นส่วน of ความรู้สึกทางใจของสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ เป็นต้น
3. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางการปฏิบัติหรือการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกิริยาตอบสนอง เมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด(Concept)เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

ผู้ที่มีจิตสำนึกประชาธิปไตยโดยควรมีลักษณะ ดังนี้

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น ความรู้ ความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง
2. มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
3. ต้องมีความสนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นผลจากการที่บุคคลผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม สิ่งแวดล้อมต่างๆ คือ สิ่งเร้านั่นเอง โดยเฉพาะเรื่องของการกระบวนการเรียนรู้เรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อเรื่องราวหรือข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวหรือข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง เรื่องราว ข่าวสารเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และเรื่องราวหรือ ข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

ความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นส่วนประกอบด้านท่าที ความรู้สึก เป็นส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกลึกซึ้งทางใจของจิตสำนึกที่รวมเอา ความรู้สึกของบุคคลในด้านดีหรือไม่ดีต่อการที่จะปฏิบัติในเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น การวัดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงหมายถึง การวัดความรู้สึกรับผิดชอบของนิสิต นักศึกษา ที่มีต่อกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสถานการณ์ปัจจุบัน

ความสนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบด้านการปฏิบัติของจิตสำนึกในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิกริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การวัดความสนใจและการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง

การเอาใจใส่ที่จะรับรู้และปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ สนใจที่จะรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองและสนใจปฏิบัติเกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นประจำและปฏิบัติถูกต้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง และมีความจำเป็นสำหรับการเมืองเกือบทุกระบบ เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่แสดงซึ่งการดำรงอยู่ของระบบการเมือง

Robert G. Meadow (1980) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่เพื่อความพอใจของบุคคล ทำให้บุคคลรู้สึกดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเสมือนแหล่งที่มาของการสื่อสารทางการเมือง

Myron Weiner (1971 : 161-164) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ปฏิบัติการโดยสมัครใจใดๆที่จะสำเร็จผลหรือไม่ก็ได้ มีการจัดองค์กรหรือไม่ก็ได้ จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องก็ได้ และจะใช้วิธีที่ถูกต้องโดยได้รับการยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ได้ แต่การกระทำนั้นต้องมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น จากความหมายนี้ Weiner ได้เน้นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประเด็น ประการแรก ต้องเป็นการกระทำที่มีใจเพียงความรู้สึกหรือทัศนคติ ประการที่สอง หมายความว่าเฉพาะกิจกรรมหรือการกระทำที่เป็นไปโดยสมัครใจ ไม่รวมถึงการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยสมัครใจ เช่น การถูกเกณฑ์ทหาร เป็นต้น และประการที่สาม การใช้ความหมายนี้พึงใช้กับระบบการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ผู้บริหารงานของรัฐบาลในระดับใดระดับหนึ่งด้วย

McClosky(1968:77-79) เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมต่างๆโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจพิจารณาได้จากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ลงคะแนนเสียงตามบัญชี การเขียนและกล่าวสุนทรพจน์ การรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียดาย การเป็นทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาของ Samuel P. Huntington และ John M. Nelson ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้คร่าวๆ ว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดย Huntington ได้กำหนดขอบเขตของคำนิยามนี้ไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง เฉพาะการกระทำ ไม่รวมทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้ที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ นักการเมืองอาชีพ กล่าวคือ กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้น มีลักษณะเป็นช่วงๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา และเป็นบทบาทรองจากบทบาทหลักอื่นๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ยังหมายถึง เฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ทั้งนี้ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดันหรือเพื่อมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่นๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะกิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ ก็ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นไปได้ด้วยความสำนึกของตนเอง หรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมก็ได้

Sidney Verba & Norman H. Nie (1972) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า จะต้องเป็นกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล เป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าสมาคมหรือก่อตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองกลุ่มอื่นๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการพูดการชุมนุม และการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งหมายเพื่ออิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล หรือการเลือกการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งเป็นการเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามก่ออิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งที่ต่อต้าน เช่น การเดินขบวนประท้วง การก่อจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเกณฑ์ทหาร การเสียดาย เป็นต้น

Samuel P. Huntington & George I. Dominguez (1985) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

จรรยา สุภาพ (2527 : 310) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า การที่ประชาชนจะพึงมีส่วนในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลและในทางการเมือง หรืออาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง

ทิพาพร พิมพิสุทธ์ (2521 : 104-105) ได้ให้ความหมายของการเข้าร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (activity) ของแต่ละบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล การมีส่วนร่วมจะมาจากแต่ละบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่า Autonomous Participation และจากการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาลโดยอ้อม นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยอ้อมแล้ว เรียกว่า Mobilized Participation

Gabriel A. Almon & James S. Coleman (1960 : 17-18) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนว่าแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. ส่วนที่เรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรมว่า “ส่วนที่ใส่เข้าไป” (Input function) ซึ่งแยกได้เป็น

- 1.1 การเรียนรู้ของประชาชนที่เกี่ยวกับการเมืองและการเข้าร่วมในกระบวนการเมือง (Political socialization and recruitment)
- 1.2 การแสดงออกเพื่อรักษาผลประโยชน์ (Interest articulation)
- 1.3 การรวมกลุ่มของประชาชนที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Interest aggregation)

1.4 การแสดงความคิดเห็นของประชาชนในปัญหาการเมืองเพื่อให้ผู้บริหาร
รับรู้อและนำไปปฏิบัติ (Political communication)

2. ส่วนที่เรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม “ส่วนที่เป็นผลผลิตออกมา”
(Output function) ซึ่งแยกได้เป็น

2.1 การออกระเบียบข้อบังคับ (Rule making)

2.2 การนำระเบียบข้อบังคับ ไปปฏิบัติ (Rule application)

2.3 การตัดสินใจชี้ขาดให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ (Rule adjudication)

Lester W. Millbrath (1987) ได้เรียงลำดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากน้อยไปมาก 14 รายการ ดังนี้

1. การที่บุคคลสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางการเมือง
2. การที่บุคคลลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
3. การที่บุคคลริเริ่ม อภิปราย ถกเถียงทางการเมือง
4. การที่บุคคลพยายามพูดจาหว่านล้อมให้ผู้อื่นออกเสียงเลือกตั้งทางใดทางหนึ่ง
5. การที่บุคคลติดเครื่องหมายหรือแผ่นป้ายโฆษณาทางการเมืองบนเสื้อผ้า
6. การที่บุคคลติดต่อเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมือง
7. การที่บุคคลช่วยเหลือทางการเงินต่อพรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. การที่บุคคลเข้าร่วมในการประชุมทางการเมือง
9. การที่บุคคลสละเวลาเพื่อช่วยหาเสียงเลือกตั้ง
10. การที่บุคคลเป็นสมาชิกผู้กระตือรือร้นของพรรคการเมืองหนึ่ง
11. การที่บุคคลเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการบริหารพรรค หรือการประชุมวางแผนของพรรค
12. การที่บุคคลช่วยหาทุนให้กับพรรค
13. การที่บุคคลเข้าสมัครเป็นผู้รับการเลือกตั้ง
14. การที่บุคคลได้รับเลือกเข้าดำรงตำแหน่งของรัฐและพรรคการเมือง

ในปัจจุบัน รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พบเห็นอยู่ในระบบการเมืองส่วนใหญ่ มีดังนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สำหรับประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยที่มีตัวแทน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ ได้อย่างเต็มทีนั้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่พลเมืองกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีอิทธิพลต่อผู้นำในระบบการเมือง โดยทำให้ผู้นำต้องปรับนโยบายของตนเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

ผู้ที่ไปลงคะแนนเสียงมักจะเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกเกี่ยวกับบรรทัดฐานของสังคม และการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไม่ต้องอาศัยข้อมูลข่าวสาร หรือแรงจูงใจมากเหมือนกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบอื่น ๆ บุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงนั้น อาจไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกระทำของตนเองว่าก่อให้เกิดผลทางการเมืองอย่างไร บุคคลเหล่านี้อาจไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในรูปลักษณะอันใดเลย ในทางกลับกัน ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้นในรูปแบบอื่น ๆ ก็อาจไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ได้

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เกิดขึ้นเมื่อผู้ลงคะแนนเสียงเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะว่าพวกเขามีเนื้อหาที่จะสื่อสารเกี่ยวกับผลประโยชน์บางประการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความต้องการถูกแสดงออกโดยผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งพลเมืองบางคนถูกจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงเป็น โอกาสครั้งหนึ่งที่พวกเขาจะสามารถสื่อสารกับผู้นำทางการเมืองได้ ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีมุมมองว่าบัตรลงคะแนนเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของเขา (Robert G. Meadow , 1980)

2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียง หมายถึง การชักชวนให้ผู้อื่นมาลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนการทำงานในพรรคการเมืองหรือผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งอย่างกระตือรือร้น การเข้าร่วมประชุม หรือการประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง และผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง รวมทั้งการเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง

Millbrath และ Goel กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้เป็นการเข้าร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมืองในระยะเวลาการเลือกตั้ง หรือระหว่างการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เป็นการมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการรณรงค์หาเสียง รวมถึงการให้เงินสนับสนุน การชักชวนให้ประชาชนไปตรวจรายชื่อในทะเบียนบ้านเพื่อไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมและการสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง พยายามชักชวนให้ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนให้ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนตลอดจนการลงสมัครรับเลือกตั้ง

3. *กิจกรรมของชุมชน* เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการเมืองและสังคม กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มที่ให้ความสนใจหรือดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่เป็นสาธารณะ แต่ทั้งนี้ กลุ่มดังกล่าวต้องไม่ใช่เป็นองค์กรของรัฐบาล เช่น สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย(สนนท.) พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน องค์กรสลัมเพื่อประชาธิปไตย เครือข่ายเดือนตุลา เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

4. *การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล* หมายถึง การกระทำของบุคคลในลักษณะที่เป็นการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนหรือของกลุ่ม ปัญหาที่เขาสนใจและนำไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้น เป็นสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อตัวเขา

5. *การชักจูง (Lobbying)* หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในอันที่จะติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือผู้นำในระบบการเมือง เพื่อสนองความคิดเห็นในการตัดสินใจหรือปัญหาที่มีผลกระทบถึงประชาชน มักอยู่ในรูปของการกระทำเพื่อสนับสนุน หรือคัดค้านร่างกฎหมาย หรือนโยบายอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ

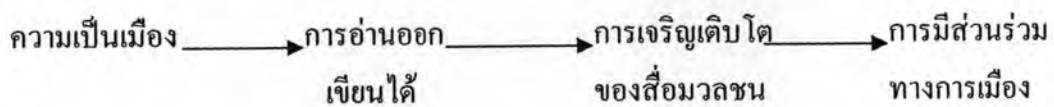
6. *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะการประท้วง และการใช้ความรุนแรง*
Lester W. Millbrath อธิบายว่า ลักษณะของการประท้วงนั้น ได้แก่ การเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะ การก่อจลาจล การก่อความวุ่นวาย เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขในสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง อาจจะเป็นการประท้วงโดยเปิดเผยในรูปการชุมนุม การเดินขบวน ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งกฎหมาย และนโยบายที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการประท้วงในรูปซ่อนเร้น

ส่วนการใช้ความรุนแรง นั้น Huntington ใช้ในความหมายที่ว่า เป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ด้วยการก่อให้เกิดความเสียหายทางกายภาพต่อบุคคลและทรัพย์สิน

7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทบาทของผู้สื่อข่าวสาร (Communicators) หมายถึง การที่บุคคลติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ส่งจดหมายแสดงการสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในนโยบายที่เห็นว่าถูกต้องเหมาะสม ส่งคำประท้วงต่อการดำเนินงานที่เห็นว่าไม่ดีรวมทั้งการพูดคุยแสดงความคิดเห็นของตนต่อรัฐบาล เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นไปยังสื่อมวลชนต่างๆ

ลักษณะของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนด้านวาจา และผู้ที่จะมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างดี มีความสนใจทางการเมือง และมีการรับรู้ข่าวสารการเมืองในระดับสูง

Daniel Lerner ได้เสนอแบบจำลองของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้

Lerner (อ้างใน เสถียร เขยประทับ , 2536) ลำดับขั้นต่อไปนี้ คือ ขั้นแรก ความเป็นเมือง (ดัชนีที่แสดงถึงภาคสังคม-เศรษฐกิจ) จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนการอ่านออกเขียนได้ (ดัชนีที่แสดงถึงภาควัฒนธรรม) ซึ่งเป็นขั้นที่สอง การอ่านออกเขียนได้จะก่อให้เกิดเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ที่ขั้นสามของการพัฒนา นั่นคือ การเจริญเติบโตของสื่อมวลชน ในขั้นนี้จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะการเกื้อกูลกันเกิดขึ้น คือ การอ่านออกเขียนได้ทำให้การเจริญเติบโตของสื่อมวลชนที่ทันสมัยจะช่วยพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ให้เป็นอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และขั้นสุดท้ายของการพัฒนาก็คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า เมื่อสังคมเกิดความเป็นเมืองขึ้นแล้วนั้นจะนำไปสู่การอ่านออกเขียนได้ และเมื่อประชาชนอ่านออกเขียนได้แล้วก็จะทำให้การเจริญเติบโตของสื่อมวลชนก่อตัวและขยายตัวขึ้น โดยสื่อมวลชนจะเป็นผู้ชี้แนะหรือกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

เมืองในที่สุด จึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาด้านการเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย

ดังนั้นการสื่อสารมวลชน จึงมีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ การเปิดรับสื่อมวลชนจะมีลักษณะเป็นการส่งข่าวสาร (Transmitter) มากกว่าการส่งผ่านอิทธิพล ผู้ที่รับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นจะได้รับข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจด้วยตนเองว่าจะมีพฤติกรรมเช่นใด และจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่เป็นไปด้วยความสำนึกของตนเองมากกว่าโดยการถูกชักจูง

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การได้รับข่าวสารทางการเมืองทำให้มีการสื่อสารทางการเมือง อันจะมีผลต่อความรู้ที่ถึงผลกระทบจากการปฏิบัติงานของรัฐบาล ความรู้ที่ด้านความสามารถทางการเมืองและความสนใจ โดยจะกระตุ้นให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการได้รับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชน หรือจากการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การสนทนา พบปะติดต่อกับสื่อสารการประชุม การสัมมนา เป็นต้น

นอกจากสื่อมวลชนแล้ว ปัจจัยสำคัญที่นักรัฐศาสตร์พบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองก็คือ ระดับการศึกษาและอาชีพ โดยทั่วไปพบว่าพลเมืองที่มีระดับการศึกษาสูงมีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าพวกที่มีระดับการศึกษาค่ำอย่างใดก็ตาม ในกรณีประเทศไทย ยังไม่มีผู้ใดวิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของการอ่านออกเขียนได้นั้น มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราเพิ่มของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชั้นทางสังคม (Social class) มีความสัมพันธ์กับลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาใช้วัดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา โดยใช้ตัวชี้วัดเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันเช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ เช่น เลือกตั้ง สมาชิกวุฒิสภา(สว.) ,สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(สส.) การเข้าร่วมฟังอภิปรายทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมเพื่อขับเคื่อนทางการเมือง การเข้าร่วมลงชื่อถอดถอนนายกรัฐมนตรี การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของมหาวิทยาลัยตนเองหรือมหาวิทยาลัยอื่นหรือองค์กรอิสระทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง การเข้าร่วมกิจกรรมของพรรคการเมือง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ที่

เกี่ยวข้องเพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นทางการเมือง การร่วมส่งข่าวสาร บทความ sms ร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน และการร่วมแสดงแนวความคิดในการพัฒนาการเมือง แล้วส่งความเห็นไปที่องค์กรของรัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับนักศึกษากับการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับการเมือง เป็นสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง คือ มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มิใช่เป็นสิ่งที่คงที่ เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า นักศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง และมีบทบาทอย่างสำคัญในการนำมาซึ่งความก้าวหน้าแก่ประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งยังเป็นผู้นำซึ่งความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และด้านวิชาการอันจำเป็นต่อสังคมสมัยใหม่ และมีความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่ตลอดเวลา

บทบาทของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยนั้น ได้แก่การศึกษาหาความรู้เพื่อประกอบอาชีพและไม่ควรไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แต่ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น นักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองโดยตรงอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นประเทศตะวันตกที่มีเสถียรภาพทางการเมือง ประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์หรือประเทศโลกที่สาม

ในยุโรปสมัยก่อน นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นมา นักศึกษาได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรุนแรงอันเกิดขึ้นจากการขัดแย้งระหว่างนักศึกษา กับผู้บริหารงานของมหาวิทยาลัย นักศึกษากับชุมชน และนักศึกษากับการเมืองในระดับชาติอยู่เสมอมา

ในประเทศฝรั่งเศส การเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้นำไปสู่การจัดตั้งองค์การนักศึกษาแห่งชาติฝรั่งเศสขึ้น เพื่อแสดงความรู้สึกร่วมกันเกี่ยวกับสังคมและการเมือง นับเป็นโฉมหน้าใหม่ของนักศึกษาฝรั่งเศส เพราะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นักศึกษามักเป็นพวกผู้รู้ส่วนน้อยซึ่งมาจากครอบครัวชั้นสูงเท่านั้น องค์การนักศึกษาแห่งนี้ได้ประกาศหลักการธรรมนูญขององค์การ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. นักศึกษาในฐานะคนงานผู้รู้ที่หนุ่มแน่น มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะคนหนุ่มของประเทศ
2. นักศึกษาเป็นคนหนุ่มที่ควรมีสิทธิได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษจากสังคมในแง่ของกายภาพ ความรู้ กำลังขวัญที่เหนือกว่าผู้อื่น
3. ในฐานะคนหนุ่ม นักศึกษามีหน้าที่จะปฏิบัติต่อคนหนุ่มในชาติและต่อคนหนุ่มของโลก
4. สิทธิและหน้าที่ของนักศึกษา ในฐานะของคนงาน มีสิทธิที่จะอยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ มีอิสระทั้งในด้านส่วนบุคคลและสังคม มีหน้าที่ที่จะแสดง แสวงหาใช้ความสามารถสูงสุดเท่าที่จะทำได้
5. ในฐานะเป็นผู้รู้ นักศึกษามีสิทธิที่จะชักจูง แนะนำสิ่งที่ถูกต้องแก่ประชาชน เหนือสิ่งอื่นใด จะต้องแผ่ขยาย และป้องกันสิ่งที่ถูกที่ควรหรือสัจธรรมอีกทั้งช่วยกันพิทักษ์เสรีภาพจากผู้กดขี่ตามที่เห็นควร

ในสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี 1969 เกิดการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายสงครามในเวียดนามครั้งยิ่งใหญ่ของนักศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนีย อันประกอบด้วยมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย เบคิลีย์ และมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

ในประเทศกำลังพัฒนา นักศึกษามหาวิทยาลัยเป็นพลังการเมืองที่สำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มชนที่รวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมใดๆ ได้โดยง่าย มีผลประโยชน์และอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งการที่มีนักศึกษาจำนวนมากมารวมกันอยู่ในมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดความสะดักที่จะเผยแพร่ข่าวสาร และความคิดให้เข้าถึงนักศึกษา ลักษณะเช่นนี้เป็นผลให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการแสดงบทบาททางการเมืองได้เป็นอย่างดี ดังเห็นได้จากนักศึกษาในประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมในเอเชียและแอฟริกา ได้มีบทบาทสำคัญยิ่งในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการกอบกู้เอกราชของชาติให้รอดพ้นจากจักรวรรดินิยมตะวันตกในอดีต (เสถียร เขยประทับ , 2516 : 5-13)

เอ็ดเวิร์ด ชิลส์ (Edward Shils) ได้แบ่งบทบาททางการเมืองของปัญญาชนรวมทั้งนักศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาออกเป็น 3 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกเป็นยุคของการเริ่มต้นรับอิทธิพลรัฐธรรมนูญเสรีนิยมตะวันตกนับแต่ปี ค.ศ. 1920 เป็นต้นมา ขั้นที่สองเป็นยุคของชาตินิยม กลุ่มปัญญาชนที่เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเริ่มมีบทบาททางการเมืองอย่างมาก แทนที่ปัญญาชนที่เป็นนักวิชาการอย่างในยุคแรก ส่วนขั้นสุดท้าย เป็นยุคของการต่อสู้กับ

รัฐบาลเผด็จการ ในยุคนี้กลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยยังมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น (Edward Shils , 1971 : 255 - 273)

แฟรงค์ พินเนอร์ (Frank Pinner) เสนอความเห็นว่าเป็น “ชนชั้นนำส่วนเกิน” นักศึกษาจึงมีฐานะทางสังคมที่มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในข้อที่ว่า นักศึกษามักจะมีมูลเหตุจูงใจผลักดันพฤติกรรมที่มีลักษณะสองด้าน คือ ความต้องการที่จะมีความแตกต่างทางสังคมกับการมีจิตใจเพื่อมวลชน และเพราะความแตกต่างทางสังคมจึงทำให้มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด นอกจากนั้นการที่สื่อมวลชนสมัยใหม่ก้าวหน้าไปมาก นักศึกษาจึงเป็นกลุ่มที่สามารถถูกปลุกกระดมได้ง่ายที่สุด การเคลื่อนไหวของนักศึกษาก็มีผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ (ก) การเป็นสมาชิกของชุมชนทางปัญญาของเขา ได้รับความเชื่อถือจากสาธารณชนมากน้อยเพียงใด และ (ข) ความสามารถของเขาในการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม ถ้านักศึกษาไม่สามารถอาศัยปัจจัยทั้งสองประการมาเป็นประโยชน์ได้ นักศึกษาก็จะถอยหนีจากสาธารณกิจ และมักจะหันไปใช้ยุทธวิธีการข่มขู่และความรุนแรงแทน อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรจัดว่าเป็นทรัพยากรทางการเมืองที่สามารถใช้ได้ผลมากกว่าวิธีการอื่นๆ (Frank Pinner , 1971 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ , 2529 : 20-21)

ขณะเดียวกัน ในการพัฒนาทางการเมืองนั้น ระบบการเมืองต้องเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงหรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา นักศึกษาในฐานะผู้เข้าใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม ได้ศึกษาหรือได้รู้ได้เห็นจากสังคมจะเป็นผู้ช่วยชี้นำ หรือผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมให้เป็นไปตามความคิดเห็นที่ตนเห็นว่าเหมาะสมไม่ว่าในแง่ของการต่อสู้ เพื่อเปิดทางให้มวลชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนการเป็นผู้นำการต่อสู้เพื่อให้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง นักศึกษาในประเทศกำลังพัฒนา มีความต้องการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเสรีมากที่สุด และต้องการเข้ามามีส่วนผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่นเดียวกับเพื่อนๆ ของตนในสังคมอื่นๆ ที่นักศึกษาได้เรียนรู้มานั่นเอง (เอกกมล สายจันทร์ , 2519 : 230 -238)

นอกจากนี้ นักศึกษาได้รับการยอมรับจากสังคมว่า รู้อะไรดีกว่า เข้าใจปัญหาอะไรมากกว่า ดังนั้นกลุ่มสังคมอื่นๆ จึงให้การสนับสนุนเป็นผู้นำ และเมื่อกลุ่มนักศึกษา เริ่มการ

เรียกร้องเปลี่ยนแปลง จึงมักสามารถกระตุ้นให้กลุ่มอื่นๆ ล้อตามและเข้าร่วมสนับสนุน (ระคม วงษ์น้อม , 2517 : 8 – 9)

อย่างไรก็ตาม สถาบันการศึกษาระดับสูงเช่นมหาวิทยาลัย มิได้เป็นเพียงสถาบันเดียว ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง และความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ นักศึกษาในมหาวิทยาลัย หากทว่ายังมีสถาบันสังคมอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะสื่อมวลชน ได้เข้ามา เป็นส่วนประกอบในการให้ความรู้ ความคิด และความเข้าใจทางการเมืองแก่นักศึกษาด้วย

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับนักศึกษากับการเมืองนี้ ใช้เป็นกรอบอ้างอิงของ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ นิสิต นักศึกษา

สรุปสถานการณ์ทางการเมืองในยุคปลายรัฐบาลทักษิณ

เนื่องจากกระแสการเมืองที่สับสนและวุ่นวายในขณะนั้น ผู้วิจัยจึงได้สรุป สถานการณ์ทางการเมืองในยุคปลายรัฐบาลทักษิณ มาเพื่อให้ความชัดเจนและเห็นภาพรวม ของกระแสการเมือง และการเคลื่อนไหวจากกลุ่มองค์กรต่างๆ นอกจากนี้จะทำให้เห็นการเข้า ไปมีส่วนร่วมของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละเหตุการณ์ ตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสารของ สื่อมวลชน และกระแสการตื่นตัวของประชาชนทั่วไป ดังรายละเอียดของสถานการณ์ ต่อไปนี้ (ที่มา : th.wikipedia.org/wiki/คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ)

จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันอาทิตย์ที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 พรรค ไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นได้ 374 ที่นั่ง จากจำนวนทั้งหมด 500 ที่นั่ง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร จึงได้รับการสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2

ในรัฐบาลทักษิณ 2 นี้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้มีการจัดรายการ "นายกฯทักษิณพบสื่อมวลชน" ขึ้นเป็นครั้งแรก ในวันพฤหัสบดีที่ 25 สิงหาคม 2548 ที่ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ซึ่งได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนทั้งไทยและต่างประเทศที่มาร่วมสัมภาษณ์ประมาณ 100 คน

ในการบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณ 2 นี้ เกิดปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการได้ ปัญหาการทุจริตคอร์ปชั่นกรณีสนามบินสุวรรณภูมิ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ทั้งนี้มีหลายฝ่ายตั้งข้อสังเกตว่า เป็นการบริหารประเทศที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจครอบครัว โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการสัมปทานจากรัฐ ปัญหาและข้อสงสัยต่างๆถูกสะสมมานาน

จนมาถึงจุดเปลี่ยนในวันศุกร์ที่ 9 กันยายน 2548 เมื่อรายการ "เมืองไทยรายสัปดาห์" ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่ออกอากาศทุกคืนวันศุกร์ เวลา 22.00 - 23.00 น. ทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ได้ออกรายการเป็นครั้งสุดท้าย และหลังจากนั้นทาง บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) ก็ได้สั่งให้ระงับรายการนับแต่นั้นมา สร้างความไม่พอใจให้แก่ นายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นอย่างมาก และรายการนี้ก็ถือได้ว่าประชาชนทั่วไปให้ความสนใจ เพราะเป็นรายการที่น่าเสนอด้านลบของรัฐบาลทักษิณ อย่างสุดขีด แต่การถอดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์จากช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ในครั้งนั้น ก็ไม่สามารถที่จะหยุดการเผยแพร่ของรายการฯได้ เพราะนายสนธิ ลิ้มทองกุล ก็ได้นำรายการไปออกอากาศทางเคเบิลทีวี(ASTV) ซึ่งต้องยอมรับว่าทำให้มีผู้ได้รับชมรายการน้อยลง ดังนั้นรายการเมืองไทยรายสัปดาห์จึงได้เปลี่ยนรูปแบบมาเป็น "รายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร" ซึ่งจัดครั้งแรกที่หอประชุม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยการนำเสนอของรายการยังคงเป็นการโจมตีรัฐบาลทักษิณเช่นเดิม แต่ทวีความรุนแรงขึ้น และได้รับความสนใจจากบุคคลหลายกลุ่มมากขึ้น

ในช่วงนี้คะแนนความนิยมของคนกรุงเทพฯต่อรัฐบาลทักษิณลดลงเรื่อยๆ จนกระทั่งปลายปีผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล ร่วมกันตั้งฉายาให้กับรัฐบาล นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ประจำปี 2548 เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของสื่อมวลชน ต่อการทำงานของรัฐบาล โดย รัฐบาล ได้รับฉายา "ประชาระทม" พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ฉายา "พ่อมดมนต์เสื่อม" วาตะแห่งปี "จังหวัดไหนมอบความไว้วางใจให้เรา ต้องดูแลเป็นพิเศษ" (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ในวันจันทร์ที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 ตระกูลชินวัตรและคามาพงศ์ ได้ขายหุ้นที่ครอบครองอยู่ทั้งหมดในกลุ่มบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (ชินคอร์ป) ให้แก่บริษัทเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ (พีทีอี) จำกัด (เทมาเส็ก) หรือ กองทุนเพื่อการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์ ผ่านบริษัท ซีคาร์ โฮลดิ้งส์ จำนวน 1,487,740,000 หุ้น (49.595% ของจำนวนหุ้นทั้งหมด) มูลค่าหุ้นละ 49.25 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 73,271,200,910 บาท ซึ่งเป็นการขายหุ้นที่มีมูลค่าสูงที่สุดในประเทศไทย ผ่านตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากในสังคมไทย โดย พ.ต.ท. ทักษิณ ชี้อย่างที่ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน

จากการที่ตระกูลชินวัตรและตระกูลคามาพงศ์ขายหุ้นให้แก่เทมาเส็กนี้ ทำให้เกิดเป็นขบวนการสำคัญ ที่นำไปสู่การนัดชุมนุมครั้งใหญ่ที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า ในวันเสาร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 การชุมนุมครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มีการชุมนุมยึดเชื้อข้ามคืน มีการถวายฎีกาแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านทางพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และสำนักพระราชเลขาธิการ โดยมี พล.ร.ท.พะจุม ตามประทีป เป็นตัวแทนรับ และยื่นหนังสือเรียกร้องให้ทหารแสดงจุดยืนต่อ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ในครั้งนี้มีการเปิดตัวกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เป็นแกนนำในการชุมนุมครั้งต่อไป นอกจากนี้ การชุมนุมครั้งนี้ยังเป็นครั้งแรกที่ใช้ชื่อว่า "การชุมนุมกู้ชาติ" การชุมนุมครั้งนี้มีผู้ชุมนุมมากกว่าทุกครั้งเนื่องจากความไม่พอใจในข่าวการขายหุ้นทั้งหมดในบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ของครอบครัววานิชกรธุมตริให้กับเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ กองทุนเพื่อการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์โดยไม่ต้องเสียภาษีโดยอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย(กรุงเทพธุรกิจ)

ในวันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2549 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จัดการชุมนุมขึ้นอีกครั้งที่ลานพระบรมรูปทรงม้า โดยใช้ชื่อว่า "ปิดบัญชีทักษิณ" มีผู้ร่วมชุมนุมหลากหลายมากขึ้น รวมถึงสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย(สนนท.) ที่มีกชวรรณ ชัยบุตร เลขาธิการ สนนท. ขึ้นเวทีร่วมกล่าวปราศรัยชี้แจงเหตุผลที่นักศึกษาต้องออกมาร่วมขับ

ไล่นายกรัฐมนตรี พร้อมนัดชุมนุมนักศึกษาด้วยตนเองเพื่อขับไล่นายกทักษิณ ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2549 ที่ห้องพักรักษาธรรม มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งในครั้งนี้อมีความพยายามขัดขวางจากทางรัฐบาลถึงความเหมาะสม ว่าสถานที่นี้เป็นเขตพระราชฐาน มีการนัดชุมนุมใหญ่ครั้งต่อไปที่สนามหลวงในวันอาทิตย์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2549 โดยจะเป็นการชุมนุมยึดเชื้อไม่มีกำหนด จนกว่านายกรัฐมนตรีจะลาออกจากตำแหน่ง

Get Out!!!

การ์ตูนสัญลักษณ์การชุมนุมต่อต้านฯ ของกลุ่ม สนนท.

จนกระทั่งในวันศุกร์ที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยุบสภา ตามที่นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นำความกราบบังคมทูลฯ โดยจะมีการเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน ทั้งนี้เพื่อเป็นการยุติปัญหาและคืนอำนาจให้แก่ประชาชน (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

แต่ในการเลือกตั้งครั้งนี้ถูกพรรคฝ่ายค้านแบนไม่ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง ซึ่งให้เหตุผลว่าเป็นการเลือกตั้งที่เอื้อประโยชน์ต่อพรรคฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งมีการโต้เถียงถึงบทบาททางการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ว่าอยู่ในสถานภาพใด จนกระทั่งในวันอาทิตย์ที่ 5 มีนาคม 2549 เครือข่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยราว 1.5 แสนคน เคลื่อนขบวน

ไปยังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและทำเนียบรัฐบาล เพื่อแสดงพลังขับไล่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ในขณะนั้นเป็นรักษาการนายกรัฐมนตรี)และยุติบทบาททางการเมือง (มติชน)

และในวันเดียวกันกลุ่ม 96 คนดั่งในวงสังคมและราชสกุลลงชื่อถวายฎีกาในหลวงขอรัฐบาลพระราชทานมาทำหน้าที่ชั่วคราว แก่รัฐธรรมนูญและคุมการเลือกตั้ง ให้ทุกพรรคได้สิทธิแข่งขันเท่าเทียมกัน (มติชน)

ด้านพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ยืนยันจะไม่ลาออกจากตำแหน่ง และพร้อมประกาศภาวะฉุกเฉินหากสถานการณ์การชุมนุมเกิดความรุนแรง ในขณะเดียวกันยังคงเดินหน้าหาเสียงในภาคอีสานต่อไป (The Nation)

ในวันพุธที่ 29 มีนาคม 2549 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เคลื่อนขบวนไปชุมนุมที่สยามพารากอน เพื่อเชิญชวนประชาชนเข้าร่วมการชุมนุมและกดดันให้ พ.ต.ท.ทักษิณ วางมือทางการเมือง

ด้านพรรคไทยรักไทย ยกเลิกการปราศรัยใหญ่ที่สวนลุมพินี เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ทางฝ่ายที่สนับสนุนพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อย่างมีอบการรวานคนจนก็มีการเปิดอภิปรายกันบริเวณสวนจตุจักร และในวันศุกร์ที่ 31 มีนาคม 2549 มีอบการรวานคนจนก็ได้เดินทางไปปิดล้อมอาคาร สำนักงานหนังสือพิมพ์คมชัดลึก เพื่อประท้วงในกรณีที่ลงบทสัมภาษณ์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่พูดหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ทั้งนี้ถือเป็นการคุมคามสื่ออย่างเห็นได้ชัด

ในวันเลือกตั้ง วันอาทิตย์ที่ 2 เมษายน 2549 ประชาชนจำนวนมากที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ร้องเรียนและแสดงความข้องใจต่อการจัดพื้นที่ในการเข้าลงคะแนน โดยทุกหน่วยจัดคูหาเลือกตั้งหันหน้าเข้าหาผนัง ขณะที่ผู้เข้าใช้สิทธิยืนหันหลังออกนอกหน่วยเลือกตั้ง ทำให้ผู้ที่อยู่หน้าหน่วยเลือกตั้ง สามารถมองเห็นการลงคะแนนของผู้ใช้สิทธิได้ (เนชั่น)

และเกิดเหตุวุ่นวายที่หน่วยเลือกตั้งเขตประเวศ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร หัวหน้าภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง แล้วฉีกบัตรเลือกตั้งจนขาด ระบุเหตุผลว่าไม่ต้องการอยู่ภายใต้ระบอบทักษิณ อย่างไรก็ตามได้ถูกควบคุมตัวไปสอบสวน เนื่องจากเป็นการทำผิดกฎหมาย (เนชั่น)

ในวันเดียวกันนี้ นายสนธิ ลิ้มทองกุล เดินทางกลับจากประเทศจีนแล้ว หลังจากก่อนหน้านี้ันถูกฟ้องร้องให้ดำเนินคดีข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ กรณีให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนไปลงตีพิมพ์จนทำให้การรวานคนจนปิดล้อมอาคาร สำนักงานหนังสือพิมพ์คมชัดลึก เมื่อวันที่ 31 มีนาคม ขณะที่องค์กรวิชาชีพสื่อ นัดชุมนุมใหญ่ด้านอำนาจมีดคุกคามสื่อ 5 เมษายน (เนชั่น) (คมชัดลึก)

วันรุ่งขึ้น(3 เมษายน 2549) พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รักษาการนายกรัฐมนตรี ให้สัมภาษณ์ในรายการกรองสถานการณ์ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 แสดงความมั่นใจว่ามีผู้ไปใช้สิทธิทั่วประเทศไม่เกินครึ่งที่กาช่องไม่ลงคะแนน และพูดคุยถึงแนวทางทางการเมือง (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ในวันอังคารที่ 4 เมษายน 2549 ภายหลังจากเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รักษาการนายกรัฐมนตรี ประกาศไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมขอโทษประชาชน 16 ล้านคนที่ลงคะแนนให้พรรคไทยรักไทย โดยเหตุผลหลักคือเพื่อความสมานฉันท์ของชาติในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
แถลงเปิดใจไม่รับตำแหน่งนายกฯ
เพื่อความสมานฉันท์ของชาติ

วันพุธที่ 5 เมษายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มอบหมายให้ พล.ต.อ.ชิดชัย วรรณสถิตย์ ปฏิบัติหน้าที่แทน จนกว่าจะมีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐบาล และนายกรัฐมนตรีคนใหม่ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ด้านสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์ไทย และสมาคมผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจ ร่วมกันประกาศเจตนารมณ์ ต่อต้านการคุกคามสื่อ โดยมีนายเกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ บรรณาธิการอาวุโสหนังสือพิมพ์ข่าวสด เป็นผู้อ่านแถลงการณ์ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

ทางสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) สรุปรายงานผลการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อวันที่ 2 เมษายน แบบแบ่งเขตเลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการว่า ได้รับรายงานผล 398 เขต จาก 400 เขต ขาดเพียงเขต 3 นนทบุรี ที่ไม่มีผู้สมัคร และเขต 3 สมุทรสาคร ที่มีปัญหาเกี่ยวกับผลคะแนนยังไม่ถูกต้อง มียอดผู้มาใช้สิทธิทั่วประเทศ 29,791,294 คน คิดเป็นร้อยละ 65.24 บัตรเสีย 3,815,870 ใบ คิดเป็นร้อยละ 12.81 และบัตรไม่ประสงค์ลงคะแนน 9,842,197

ใบ กิดเป็นร้อยละ 33.04 โดยผู้สมัครพรรคไทยรักไทยได้ 397 เขต พรรคคนขอปลดหนี้ ได้ 1 เขต การเลือกตั้งซ่อมจะจัดให้มีขึ้นในวันที่ 23 เมษายน ใน 39 เขตเลือกตั้ง 16 จังหวัด โดยจะเปิดรับสมัครในวันที่ 8-9 เมษายนนี้ โดยไม่มีการลงคะแนนเลือกตั้งล่วงหน้าแต่อย่างใด และในวันศุกร์ที่ 21 เมษายน 2549 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) มีมติยุบพรรคแผ่นดินไทย และพรรคพัฒนาชาติไทย หลังสอบสวนพบว่าการแก้ไขข้อมูลผู้สมัครเพื่อให้มีคุณสมบัติครบในการสมัครรับเลือกตั้ง (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

เหตุการณ์เริ่มมีทางออกมากขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 25 เมษายน 2549 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่ตุลาการศาลปกครองสูงสุด ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ แสดงความห่วงใยปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่มีผู้สมัครพรรคเดียวว่าไม่เป็นประชาธิปไตย นอกจากนี้ทรงกล่าววามตรา 7 ของรัฐธรรมนูญ ไม่ได้ให้พระมหากษัตริย์มีอำนาจที่ทำอะไรตามชอบใจ และทรงแนะแนวทางให้ฝ่ายตุลาการ คือ ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด และศาลรัฐธรรมนูญ ร่วมกันหารือเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์)

บทบาทของนิสิต นักศึกษา เริ่มมีมากขึ้นเมื่อวันศุกร์ 19 พฤษภาคม 2549 ที่กลุ่มนักศึกษามารวมชุมนุมกันอยู่หน้าอาคารศรีจุฬาทรัพย์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) โดยได้ประสานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขอให้เชิญพล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ ประธาน กกต. ให้ลงมาจับดอกไม้ซึ่งเป็นต้นกาฝาก ผูกติดกับป้ายอันตีสีเหลืองและผูกประตูทางเข้าออกอาคารศรีจุฬาทรัพย์ เพื่อเปรียบเทียบว่า เมื่อมีข้อเสนอขอ 3 ศาลให้กกต. ลาออก แต่กกต.กลับเมินเฉย หลงซึ่งชมมยาภาพจากดอกไม้ที่จัดฉากกันมอบให้ ภายใต้การเจริญเติบโตของต้นประชาธิปไตย กลับมีกกต.ทั้ง 3 คนทำตัวเสมือนกาฝากคอยดูดน้ำเลี้ยงของต้นไม้ประชาธิปไตยไม่ให้เติบโต จึงขอให้กกต.ทั้ง 3 คนลาออกอย่างเร่งด่วน เพื่อรับผิดชอบความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดวิกฤตการเมือง(มติชน)

ในช่วงนี้ความสนใจและสถานการณ์เป็นความวุ่นวายของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองที่ทำผิดกฎการเลือกตั้ง การกำหนดวันเลือกตั้งครั้งต่อไป ในขณะที่เดียวกันศาลก็กำลังวินิจฉัยการทำงานของกกต.ด้วย จนในที่สุด มีคำสั่งศาลออกมาว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เม.ย. ถือเป็น โหมฆะ และสั่งจำคุกกกต. ทั้ง 3 คน อันได้แก่ วาสนา เพิ่มลาภ ปริญญา นาคฉัตริย์และวีระชัย แนวบุญเนียร

เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในศูนย์การค้าชื่อดัง 2 แห่งในกรุงเทพฯระหว่างผู้สนับสนุนและผู้ต่อต้านพ.ต.ท.ทักษิณ โดยในวันเสาร์ที่ 19 สิงหาคม 2549 เมื่อพ.ต.ท.ทักษิณ ไปเปิดงานในฐานะประธานเปิดตัวหนังสือและซีดีที่ระลึก นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 60 ปี ที่ห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน ได้มีเสียงประชาชนกลุ่มหนึ่งจำนวนประมาณ 20-30 คน ตะโกนเสียงดังขึ้นมาว่า "นายกฯ...คนเลว...ออกไป" จนในที่สุดเกิดเหตุการณ์ชุลมุนจากทั้งกลุ่มสนับสนุนและต่อต้านนายก จนเกิดเหตุ เจ้าหน้าที่ รปภ.รุมทำร้ายกลุ่มคนที่ต่อต้านนายกฯ และในวันจันทร์ที่ 21 สิงหาคม 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ ไปเปิดงานอุทยานเรียนรู้ - ดิจิตอล ทีเคปาร์ค ที่ชั้น 8 เซ็นทรัลเวิลด์ เกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มต่อต้านและกลุ่มที่สนับสนุนนายกทักษิณ โดยได้มีการปะทะการรุมกันของฝ่ายผู้สนับสนุนนายกฯและฝ่ายต่อต้าน จนเป็นเหตุให้ รปภ.และชายฉกรรจ์ในชุดสีเข้มไม่ทราบสังกัด ทำร้ายร่างกาย เป็นชนวนให้เกิดการปะทะกันรุนแรงขึ้น ผลคือมีการบาดเจ็บกันหลายคน โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่ต่อต้านนายกฯ บางส่วนของผู้ต่อต้านนายกฯยังถูกตำรวจจับในข้อหาบกพรองความสงบ ด้วยการก่อให้เกิดเสียงเอะอะรำคาญ โดยมีผู้ถูกนำไปโรงพัก 3 ราย และบาดเจ็บอีก 3 ราย (มติชน)

วันเสาร์ที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2549 กลุ่มเครือข่ายแพทย์ เกสัช พยาบาล อาจารย์มหาวิทยาลัย 43 องค์กร 11 มหาวิทยาลัย ลาชื่อกว่า 92 คน ปลุกกระแส "ต้านทักษิณ" และออกแถลงการณ์ให้พ.ต.ท. ทักษิณ ยุติบทบาท นายกฯ ทันที มีการเสวนาโต๊ะกลมเรื่องการร่วมกันแก้ไขวิกฤตปัญหาของบ้านเมือง เน้นการต่อต้านทักษิณตามแนวทางอหิงสาด้วยกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการถวายสัตย์ปฏิญาณในฐานะข้าราชการต่อพระบรมรูป 2 รัชกาลที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นการรวมตัวกันครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งของแกนนำเครือข่ายการต่อต้าน พ.ต.ท. ทักษิณ

ลำดับสถานการณ์ก่อนการปฏิรูปการปกครองรัฐบาลทักษิณ ในวันที่ 19 กันยายน 2549

วันเสาร์ที่ 9 กันยายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รักษาการนายกรัฐมนตรี ขึ้นเครื่องบินที่ บข.6 เพื่อเดินทางไปประเทศทาจิกิสถาน ท่ามกลางการอารักขาของหน่วยทหารพร้อมอาวุธสงครามและวันอาทิตย์ที่ 10 กันยายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ เดินทางถึงกรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ เพื่อเข้าร่วมประชุมอาเซียน มีข่าวลือเรื่องปฏิวัติหนาหูขึ้น พ.ต.ท.ทักษิณ บอกกับนักข่าวว่าเป็นเพียงการปล่อยข่าว ในขณะที่เมืองไทย รองปลัดกระทรวงกลาโหม พล.ร.อ. บรรณวิทย์ เก่งเรียน แสดงความไม่พอใจอย่างมากต่อการแทรกแซงไต่สวนทหารของรัฐบาลและ พล.อ. ชรรณรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

วันจันทร์ที่ 11 กันยายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ และคณะ เดินทางไปพักผ่อนที่อังกฤษ เนื่องจากเกิดเป็นไข้ขึ้นมากะทันหัน หลังเสร็จการประชุมอาเซียนที่ประเทศฟินแลนด์ เพื่อเตรียมตัวร่วมประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่ประเทศคิวบา

วันพุธที่ 13 กันยายน 2549 เริ่มมีกระแสข่าวเรื่องรัฐประหาร โดยพล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ก็ออกมาปฏิเสธว่าเป็นการปล่อยข่าวเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดรัฐประหาร (มติชน)

วันศุกร์ที่ 15 กันยายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ ให้สัมภาษณ์นักข่าวระหว่างเดินทางไปประเทศคิวบาว่าอาจจะเว้นวรรคทางการเมือง ในช่วงนี้พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้มีการนัดชุมนุมครั้งใหญ่ในวันที่ 20 กันยายน และจะชุมนุมยืดเยื้อจนกว่าพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะวางมือจากการเมือง

วันอังคารที่ 19 กันยายน 2549 พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โทรศัพท์ทางไกลจากสหรัฐอเมริกา ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ในเขตกรุงเทพมหานคร และ ปลด พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ออกจากตำแหน่ง ผบ.ทบ. และมีรายงานการเคลื่อนกำลังทหารออกจากที่ตั้ง (เบื้องต้น)

เกิดรัฐประหาร นำโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน โดยมีการยกเลิกการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินก่อนหน้านี้ของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร รักษาการนายกรัฐมนตรี แล้วประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร

หลังจากเกิดการปฏิรูปฯ พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็ไม่ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยอีกเพราะเป็นมติของคณะปฏิรูปฯ(ในขณะนั้น)ว่าจะทำให้เกิดความไม่สงบ เนื่องจากอาจยังมีผู้ที่สนับสนุนทักษิณอยู่ ดังนั้นเพื่อความสงบของประเทศจึงให้พ.ศ. ๒๕๓๕ พำนักอยู่ในต่างประเทศก่อน

วันอังคารที่ 3 ตุลาคม 2549 พ.ศ. ๒๕๓๕ ชินวัตร ประกาศลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ในขณะที่ถูกพรรคที่ทยอยกันลาออกจากการเป็นสมาชิกพรรคเช่นกัน (กรุงเทพธุรกิจ)

และหลังจากนั้นพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ก็ได้เชิญพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อรักษาการในช่วงที่กำลังร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และจัดการเลือกตั้งใหม่ เพื่อสรรหานายกรัฐมนตรีคนต่อไป

สำหรับสรุปสถานการณ์ทางการเมืองในยุคปลายรัฐบาลทักษิณนี้ เป็นการรวบรวมเหตุการณ์สำคัญๆ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการอภิปรายผล เนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศอยู่ในภาวะวิกฤติ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยทางการเมืองในภาวะปกติที่เคยศึกษามา

สรุปเหตุการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา
ปาจิริย์ ณะสมบุญกิจ(2538), ส้ารวช ธรรมโม(2539)

ตารางที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงเวลา

	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคปลายรัฐบาลทักษิณ (2549)
ข้อ เรียกร้อง	เรียกร้อง รัฐธรรมนูญของ นิสิต นักศึกษา และประชาชน	คัดค้านการ เดินทางกลับเข้า ประเทศไทย ของจอมพล ถนอม กิตติขจร	คัดค้านนายกรัฐมนตรี ที่ไม่ได้มาจากการ เลือกตั้ง	เรียกร้องให้ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี

ตารางที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงเวลา (ต่อ)

	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคปลายรัฐบาลทักษิณ (2549)
ช่วง 1	<p>ช่วงก่อนการประกาศจัดตั้งกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ</p> <p>- หลังจากที่ยอมพลถนอมปฏิวัติตัวเองได้ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่กลุ่มปัญญาชน โดยเฉพาะนักวิชาการและนิสิต นักศึกษา</p> <p>- เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างนิสิต นักศึกษากับรัฐบาล</p>	<p>ช่วงก่อนการเดินทางกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจรในวันที่ 19 กันยายน 2519</p> <p>- ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) จัดประชุมพลังกลุ่ม 165 ที่จุฬาฯ และยื่นหนังสือคัดค้านการกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม ต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี</p>	<p>1 มี.ค.-7 เม.ย. 2535</p> <p>ช่วงเวลาในการสรรหานายกรัฐมนตรี</p> <p>- หลังการเลือกตั้ง 22 มี.ค. 2535 ผลปรากฏว่าพรรคสามัคคีธรรมได้เสียงมากที่สุด นายธนะรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคจึงได้รับการสนับสนุนให้เป็น นายฯ แต่โดนข้อหาพัวพันค้ายาเสพติด ดังนั้นหลายฝ่ายจึงหันมาสนับสนุน พล.อ. สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี</p> <p>- เกิดเสียงคัดค้านจากหลายฝ่าย อาทิ พรรคฝ่ายค้าน ประชาชน และนิสิต นักศึกษา ที่ พล.อ. สุจินดา เสียสัจจะที่เคยให้ไว้ว่าจะไม่รับตำแหน่ง นายฯ และไม่ยอมรับการสืบทอดอำนาจเก่า (รสช.)</p>	<p>ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ 2 บริหารประเทศจนถึงเหตุการณ์ก่อนตระกูลชินวัตรและตระกูลคามาพงศ์ ขายหุ้นชินคอร์ปให้แก่บริษัทเทมาเส็กประเทศสิงคโปร์</p> <p>- เกิดการเคลือบแคลงสงสัยในการบริหารประเทศของ พ.ต.ท. ทักษิณที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจครอบครัว</p> <p>- รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล นำเสนอเนื้อหาในด้านลบของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ จนถูกถอดออกจากรอง 9 และมาออกอากาศทาง ASTV จนเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร จนในที่สุดกลายเป็นที่มาของการชุมนุม</p>

ตารางที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงเวลา (ต่อ)

	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคปลายรัฐบาลทักษิณ (2549)
ช่วง 2	<p>ช่วงหลังจัดตั้งกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จนถึงช่วงวิกฤตการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516</p> <p>- พื้นที่ที่ประกาศจัดตั้งกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญก็เกิดการเคลื่อนไหวของนิสิต นักศึกษา โดยเฉพาะที่มธ. ภายใต้แกนนำของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.)</p> <p>- นิสิต นักศึกษาทั่วประเทศมาชุมนุมที่มธ. แล้วเคลื่อนขบวนไปที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย</p>	<p>ช่วงหลังเดินทางกลับของจอมพลถนอม กิตติขจร ไปจนถึงวันที่ 6 ตุลาคม 2519</p> <p>- ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) และกลุ่มพลังจัดการชุมนุมที่สนามหลวง ต่อมาได้ย้ายมาที่มธ. และส่งตัวแทน 12 คน เข้าพบนายกฯ เพื่อดำเนินการกับพระถนอม</p> <p>- ต่างจังหวัดก็มีการชุมนุมของนิสิต นักศึกษา โดยเฉพาะเชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา และสงขลา</p>	<p>8 เม.ย.-25 พ.ค. 2535</p> <p>ช่วงเวลาของรัฐบาลพล.อ.สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง เกิดการชุมนุมของประชาชนเพื่อต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.) และรัฐบาลใช้ความรุนแรงปราบปรามประชาชน</p> <p>- ร.ต.ฉลาด วรฉัตร และพล.ต.จำลอง ศรีเมือง อดอาหารประท้วง จนกว่าพล.อ.สุจินดา จะลาออกจากตำแหน่ง</p> <p>นายกรัฐมนตรีมีการปิกหลักชุมนุมประท้วงของประชาชน</p> <p>- มีการจัดปราศรัยทางการเมืองของนักศึกษาธรรมศาสตร์</p>	<p>ตั้งแต่ตระกูลชินวัตร และตระกูลคามาพงศ์ ขายหุ้นชินคอร์ปให้แก่บริษัทเทมาเส็ก จนถึง 19 ก.ย. 2549 ที่มี การปฏิรูปการปกครอง</p> <p>- เกิดการปราศรัยและชุมนุมเพื่อขับไล่ทักษิณให้ลาออกจากตำแหน่งนายกฯ โดยแกนนำของนายสนธิ ลิ้มทองกุลและพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยมีตัวแทนจากสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนทท.) เข้าร่วมปราศรัยด้วย</p> <p>- การชุมนุมในครั้งนี้เป็นการชุมนุมโดยสงบใช้สันติวิธี ทำให้ไม่เกิดการนองเลือดเหมือนอย่างครั้งอื่นๆที่ผ่านมา</p>

ตารางที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงเวลา (ต่อ)

	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคลaylorัฐบาลทักษิณ (2549)
ช่วง 2 (ต่อ)	- มีการปะทะกันระหว่างตำรวจกับนิสิต นักศึกษาที่มาชุมนุม ทำให้รัฐบาลต้องปราบปรามอย่างเด็ดขาด เป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก	- ชัดแย้งกันระหว่างฝ่ายซ้ายกลุ่มนิสิต นักศึกษาที่อยู่ในมธ.กับฝ่ายขวา กลุ่มนวพล ซึ่งพยายามที่จะเข้าไปในมธ. เกิดความรุนแรง จนตำรวจต้องดำเนินการจับเด็ดขาด ระดมยิง จนทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก		- กลุ่มนักศึกษาไปชุมนุมหน้ากกด.เพื่อขอพบพล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ ประธาน กกด.กรณีที่ไม่ยอมลาออกเพื่อรับผิดชอบในหน้าที่ - นักศึกษาที่มธ.ได้เป็นแกนนำในการล่ารายชื่อเพื่อถอดถอน นายกรัฐมนตรี

ตารางที่ 1 แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงเวลา (ต่อ)

	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคปลายรัฐบาลทักษิณ (2549)
ช่วง 3	ช่วงหลังจาก จอมพลถนอม กิตติขจร บินหนี ไปต่างประเทศ - แต่งตั้ง คณะกรรมการ ร่างรัฐธรรมนูญ ชุดใหม่	ช่วงหลัง วิกฤตการณ์ 6 ตุลาคม 2519 - คณะปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน ได้เข้าทำ รัฐประหาร พร้อมยกเลิก รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517	26 พ.ค.-30 มิ.ย.2535 ช่วงเวลาในการแก้ไข ความขัดแย้งทาง การเมืองที่เกิดขึ้นด้วย การเสนอให้มีการยุบ สภาผู้แทนราษฎร - แต่งตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็น นายกรัฐมนตรี เพื่อ ยุบสภาผู้แทนราษฎร และจัดให้มีการ เลือกตั้งใหม่	ช่วงหลังการปฏิรูปการ ปกครองฯ ในวันที่ 19 ก.ย.2549 - แต่งตั้งพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็น นายกรัฐมนตรี เพื่อ รักษาการในช่วงที่ กำลังร่างรัฐธรรมนูญ ใหม่ และจัดการ เลือกตั้งใหม่ เพื่อสรร หานายกรัฐมนตรีคน ต่อไป

จากตารางที่ 1 พื้นแรก ■ แสดงการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 นิสิต นักศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ช่วงต้นของสถานการณ์ อีกทั้งยังเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวต่างๆ ด้วย แต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 จะเห็นได้ว่า นิสิต นักศึกษา มีบทบาทน้อยมาก กล่าวคือ เข้าไปเป็นส่วนสนับสนุนของกลุ่มแกนนำเท่านั้น และเหตุการณ์ยุคปลายรัฐบาลทักษิณ(2549) นี้ ถือได้ว่า นิสิต นักศึกษา เข้ามามีบทบาทมากกว่าพฤษภาทมิฬ 2535 แต่ก็เป็นเพียงการเข้าไปมีส่วนร่วมที่เสริมกับกลุ่มแกนนำหลักเท่านั้น ไม่ได้เป็นแกนนำหรือมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเหมือนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กับ 6 ตุลาคม 2519 ดังนั้นเพื่อให้เห็นที่ภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปเปรียบเทียบเหตุการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบเหตุการณ์ทางการเมือง ในแต่ละช่วงเวลา

รายการ	14 ตุลาคม 2516	6 ตุลาคม 2519	พฤษภาทมิฬ 2535	ยุคลลายรัฐบาลทักษิณ(2549)
มูลเหตุ	ต่อต้านเผด็จการ (ระบบ)	ขับไล่เผด็จการ (บุคคล)	ต่อต้านเผด็จการ (ระบบ)	ขับไล่เผด็จการ รัฐสภา (บุคคล)
ระบบการปกครอง	เผด็จการ	ประชาธิปไตย	เผด็จการ	ประชาธิปไตย
แกนนำ	นิสิต นักศึกษา	นิสิต นักศึกษา	ประชาชน	ประชาชน
พันธมิตร	ประชาชน/NGO	ประชาชน/NGO	นิสิต นักศึกษา/NGO	นิสิต นักศึกษา/NGO
สถานที่	-ม.ธรรมศาสตร์ -อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย -ถนนราชดำเนิน	-ม.ธรรมศาสตร์ -สนามหลวง	-สนามหลวง -หน้ารัฐสภา -อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย -ถนนราชดำเนิน	-สวนลุมพินี -ลานพระบรมรูปฯ -สนามหลวง -อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย -ถนนราชดำเนิน -สยามพารากอน
วิธีการ แสดงออก	ประท้วง	ประท้วง	ประท้วง	ประท้วง
ความรุนแรง	ปราบปราม โดยใช้กำลัง (กลาง)	ปราบปราม โดยใช้กำลัง (กลาง)	ปราบปราม โดยใช้กำลัง (กลาง)	-
บทสรุป	โค่นล้ม เผด็จการสำเร็จ	รัฐประหาร	โค่นล้ม เผด็จการสำเร็จ	รัฐประหาร

จากตารางที่ 2 พบว่า ทั้งมูลเหตุของเหตุการณ์ทางการเมือง การปกครองในช่วงเวลานั้นๆ แกนนำและพันธมิตร ตลอดจนสถานที่เกิดเหตุการณ์ ในแต่ละครั้งแตกต่างกัน ทั้งนี้จึงทำให้การเคลื่อนไหวและบทบาทของนิสิต นักศึกษา ในแต่ละช่วงแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในการอภิปรายผลต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิภาดา บุญนาค (2533) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท:ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ระดับการสื่อสาร เพศ อายุ และการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน สื่อมวลชนที่เปิดรับบ่อยที่สุด คือ วิทยุ ส่วนสื่อบุคคลที่พูดคุยกันมากที่สุด คือ เพื่อนบ้าน

อรุวรรณ วิจักขณะ (2533) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของนิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิต นักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์รายวันก่อนข้างบ่อย โดยอ่านพาดหัวข่าวและข่าวหน้าหนึ่ง อ่านเป็นบางเรื่องที่ตนเองสนใจและเชื่อเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันเป็นบางส่วน ส่วนโทรทัศน์ดูเป็นประจำทุกวัน เพื่อความสนุกสนานบันเทิง โดยดูร่วมกับบุคคลในครอบครัว

จิตกานต์ ธนาโอฬาร (2536) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารกับสื่อบุคคลมีผลต่อการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ นิสิต นักศึกษาส่วนใหญ่เปิดรับสื่อมวลชนเพื่อข่าวสารประเภทให้ความบันเทิง ส่วนการเปิดรับข่าวสารการเมืองนั้น นิสิต นักศึกษาส่วนใหญ่ติดตามจากสื่อโทรทัศน์ในระดับค่อนข้างสูงและจากหนังสือพิมพ์และวิทยุในระดับปานกลาง สื่อบุคคลที่นิสิต นักศึกษา มีการสื่อสารทางการเมืองด้วยมากที่สุด คือ กลุ่มเพื่อน รองลงมาคือ บุคคลในครอบครัว โดยมีการสื่อสารกับสื่อบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นครั้งคราว ส่วนครู อาจารย์ เป็นสื่อบุคคลที่นิสิต นักศึกษา มีการสื่อสารทางการเมืองในระดับค่อนข้างน้อยมาก

จริญญา เจริญสุขใส (2538) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับการ ไปใช้สิทธิของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ปี 2538 พบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้

ความเข้าใจทางการเมือง รวมถึงการไปใช้สิทธิออกเสียง แต่สื่อเฉพาะกิจไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียง ปัจจัยเพศและอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง แต่ปัจจัยการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อบุคคล

อุษา โหราเรือง (2540) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ พบว่า นักศึกษาเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล และมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับค่อนข้างต่ำ โดยระดับการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น แตกต่างกันตามลักษณะประชากรศาสตร์ โดยที่ระดับการเปิดรับข่าวสารการเมืองของนักศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา

ฐิติ วิทษรณะ (2540) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับความรู้ทัศนคติและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า ลักษณะทางประชากรแตกต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน ลักษณะทางประชากรเรื่องอาชีพของบิดา มารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ เฉลี่ยต่อเดือนที่นักศึกษาได้รับแตกต่างกัน มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแตกต่างกัน แต่ลักษณะทางประชากรเรื่องเพศที่ต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ทางการเมือง แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง สำหรับความรู้ทางการเมืองนั้นพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตามทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จินตนา ปัญญาอาวุธ (2541) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสารและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองโดยรวมน้อย ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองโดยรวม ได้แก่ รายได้ แต่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงผกผัน คือ คนที่มีรายได้น้อยมีส่วนร่วมมากกว่าคนที่มีรายได้ปานกลางและรายได้มาก นอกจากนี้อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมก็มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองโดยรวมด้วย ส่วนปัจจัยด้านพฤติกรรมการสื่อสารที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ร่วมในการปฏิรูปการเมืองโดยรวม ได้แก่ การเปิดรับข่าวปฏิรูปการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อบุคคล

นิลนุบล ใจอ่อนน้อม (2543) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในระดับปานกลาง โดยระดับการเปิดรับแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพ ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพรวมนั้น กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามระดับการศึกษา และในส่วนของระดับความเข้าใจวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพ นอกจากนี้ การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ชญาสินี เจริญมาก (2547) ศึกษาเรื่อง การแสวงหาข่าวสารทางการเมือง จิตสำนึกประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้อ่านนิตยสารแนวการเมืองเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ประเด็นเนื้อหาสำคัญที่นำเสนอในนิตยสารแนวการเมือง ได้แก่ การเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองหรือนักการเมือง ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของรัฐบาลหรือฝ่ายค้าน โดยตรง การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ตลอดจนเหตุการณ์ทั่วไปทางการเมือง ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อ่านนิตยสารแนวการเมือง พบว่า มีการแสวงหาข่าวสารทางการเมืองในระดับต่ำ จิตสำนึกประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมาก กลุ่มตัวอย่างมีการแสวงหาข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกันตามเพศ และอายุ จิตสำนึกประชาธิปไตยแตกต่างกันตามเพศ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันตามอาชีพ การแสวงหาข่าวสารทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น พบว่า ผลการวิจัยแตกต่างกันออกไปตามแต่ละช่วงเวลาและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา โดยสามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้ ความรู้ข่าวสารทางการเมือง แต่ละกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก การเปิดรับข่าวสาร/การแสวงหาข่าวสารทางการเมือง แต่ละกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่ากระจายกันไปมีตั้งแต่ น้อย ปานกลาง มาก และการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ละกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย